

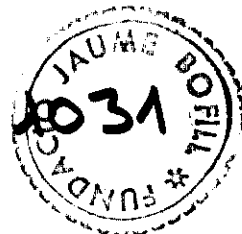
Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Pensar els camins a les sobiranes

Pau Puig

FEBRER 1997

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

PENSAR ELS CAMINS A LES SOBIRANIES

Pau Puig i Scotoni

Järvenpää/Träskända (Finlàndia), Baix Empordà, Aberystwyth (País de Gàl.les), 1995-97.

[Doctor en història per la Universitat de Lund, Suècia]

ÍNDEX:

- Prefaci**
- 1. **Introducció**
- 2. **El fenomen històric de la Secessió**
- 3. **La Secessió és cosina germana de la Guerra i de la Revolució.**
 - 3.1. **Secessions sense Guerra**
 - 3.2. **Secessions amb Guerra**
 - 3.2.1. **La Guerra civil irlandesa**
 - 3.2.2. **La Guerra civil finlandesa**
- 4. **El que cal saber de la teoria de la Guerra**
- 5. **El que cal saber de la teoria de la Revolució**
- 6. **Pensar la Secessió.**
 - 6.1. **El concepte.**
 - 6.2. **L'extensió del concepte**
 - 6.3. **Atacant i Defensor**
 - 6.4. **La finalitat positiva**
 - 6.5. **Els objectius**
 - 6.6. **Els mitjans**
- 7. **La viabilitat de la Secessió**
 - 7.1. **La Primera Fase**
 - 7.2. **La Segona Fase**
 - 7.2.1. **La Marxa de la Reina Negra "per ella mateixa"**
 - 7.2.2. **L'Expulsió**
 - 7.2.3. **La Marxa en "condicions més normals"**
 - 7.3. **La Tercera Fase**
 - 7.4. **La Quarta Fase**
 - 7.4.1 **L'Epíleg de la Secessió**
- 8. **La Devolució**

Prefaci

Hi ha dos tipus ideals (en el sentit weberian del terme) de sobirania. D'una banda les "sobiranies absolutes", amb Estat, exèrcit i fronteres. De l'altra les "més relatives" o limitades amb autogovern i competències exclusives en "afers interns".

Les primeres són pròpies de contextos internacionals anàrquics antagònics. En elles l'Estat fa de muralla de protecció contra l'entorn hostil i amenaçador. La via per accedir a la "sobirania absoluta", és la *secessió*.

En determinades circumstàncies, la secessió pot arribar a ser necessària per assegurar la supervivència nacional. El problema és, però, que de la necessitat de les coses no s'en despren la seva viabilitat. La història coneix forces exemples de secessions fracassades. Els efectes d'una empresa secessionista fallida es poden arrossegar durant generacions.

Les "sobiraniaes relatives o limitades" són pròpies de contextos en els quals preval la pau, la cooperació i la confiança entre els pobles i els Estats. Quan els Estats no tenen enemics exteriors no tenen tampoc raons objectives per sotmetre ni assimilar culturalment les seves eventuals "nacions fronteres", per tal d'assegurar-se la seva lleialtat en "temps de guerra".

Sense el fantasma de la guerra, el centralisme perd tot sentit per convertir-se més aviat en un obstacle per la convivència i el desenvolupament material: Les friccions, rancúnies i frustracions que l'hegemonia dels uns sobre els altres genera, consumeix i malbarata energies que altrament contribuirien al progrés comú de les parts que componen l'Estat.

Les sobiraniaes limitades tenen una llarga tradició històrica. Han estat sovint l'altra cara dels Imperis plurinacionals o de les Unions dinàstiques personals. Per l'Imperi Il·lustrat la diversitat de llengües i cultures no és una amenaça sinó més aviat una font de sinergies i creativitat. La pervivència de l'Imperi exigeix que les seves diferents parts aprenguin a viure en pau, en harmonia i en la cultura de la tolerància. L'Imperi plurinacional ha estat històricament molt més tolerant que l'Estat-Nació jacobí.

En el món d'avui dominat per la creixent interdependència econòmica i la formació de grans blocs regionals (és a dir pel "retorn dels Imperis", ara però d'uns "Imperis" adaptats a l'esperit democràtic i pragmàtic dels temps), la idea de la sobirania limitada ha tornat a guanyar actualitat. Ofereix un gran avantatge respecte l'absoluta: pot solucionar el problema dels "pobles sense estat", sense comportar "balcanització".

Quan l'"Imperi" pacifica els Regnes Combatens i suprimeix el perill de la guerra, als pobles no els cal disposar ni d'Estat, ni d'exèrcit ni de fronteres segures per a sobreviure. En tenen prou amb una sobirania més restringida garantitzada i protegida pels pactes, les lleis i els guardians internacionals de la nova arquitectura de cooperació i seguretat regionals.

Ara bé, la sobirania limitada, com tot, s'ha de conquerir. Ningú renuncia de grat a l'hegemonia i a les situacions de privilegi per molt anacròniques que aquestes s'hagin tornat. La via d'accés a la sobirania limitada l'anomenarem *devolució*. Es tracta d'un terme manllevat del debat britànic per la seva virtut de ser clar i transparent. De no amagar segones intencions.

La devolució significa quelcom més que una autonomia model Estat Espanyol. La devolució és autonomia amb reconeixement del "fet diferencial", és a dir autogovern + sobirania identitària. Al

Regne Unit les forces partidàries de la devolució tenen molt clar (no tan sols a Edimburg i Cardiff sinó també a Londres) que aquesta ha de servir per restaurar la dignitat malmesa de les nacions escocesa i gal·lesa, tancar definitivament les ferides del passat i redefinir la identitat britànica en la línia de les "Quatre nacions".

D'altra banda, i en això els britànics segueixen demostrant ser molt britànics i posseir un alt sentit "d'Estat", la devolució es contemplada menys com una finalitat en ella mateixa que com un instrument per a tres objectius de candent actualitat:

1. La revitalització de la democràcia britànica a través de la creació d'un nou nivell de participació popular més pròxim als ciutadans.
2. El reforçament de la competitivitat del Regne Unit en els mercats internacionals amb la mobilització de les energies d'Escòcia i Gàl·les.
3. La incorporació del Regne Unit a l'únic "projecte històric comú" amb sentit avui en dia: la construcció europea. Com és prou sabut els escosesos i gal·lesos són normalment més pro-europeistes que els anglesos.

En aquestes ratlles l'objecte principal de l'estudi no serà tanmateix la Devolució sinó la lògica de la Secessió, prevalent en el nostre entorn més immediat fins el 1945. Per estar en condicions de pensar la lògica de la Devolució, cal conèixer abans -i a fons- la de la Secessió. I comprendre una cosa fonamental: que per a veure els objectius de la Devolució realitzats cal *renunciar explícitament* als de la Secessió.

1. Introducció

Els diccionaris, enciclopèdies i manuals de ciència política expliquen que el mot Secessió té el seu origen en el verb llatí *secedere* que vol dir "apartar-se", "separar-se" o "disgregar-se".

Les definicions del concepte de Secessió coincideixen força.

El diccionari Collins de la Llengua Anglesa defineix "secede" i "secession" de la manera següent:

Secede: If a group or region secedes from a larger group or country to which it belongs, it formally ends its membership of the group and forms a separate group or country.

Secession: The secession of a group or region from a larger group or country to which it belongs is its formal separation from the group or country.

Per la seva banda la Encyclopedia Britannica afirma que la S. "entails the breaking of connections between an administrative unit and the state to which it is joined".

El diccionari Casares de la Llengua Española, presenta la S. com "Acto de separarse de una nación parte de su pueblo y territorio". I el Diccionario Enciclopèdico Grijalbo, com "la acción y efecto de separarse o apartarse. Separación de una parte del territorio y la población del estado, para independizarse o unirse a otro".

La Gran Enciclopèdia Catalana defineix la S. com "l'acció de separar-se d'una agrupació, especialment d'un estat o nació, una part del seu poble o territori, per constituir-se nou estat independent o unir-se a un altre".

Finalment en un manual de ciència política hem llegit que la S. "es, en términos generales, el distanciamiento de un grupo respecto de otro grupo precedentemente existente".

La definició de que nosaltres ens valdrem s'apartarà un xic de les establertes concebudes més per descriure el fenomen i explicar-ne les causes que la seva viabilitat. Entendrem per Secessió un conflicte asimètric -amb una dimensió internacional- entre un Estat i una part del seu territori que es vol separar per constituir-se en Estat propi o incorporar-se a un altre Estat.

Tant per plantejar com per intentar solucionar les incògnites que presenten les Secessions, cal primer inicialment familiaritzar-se amb el fenomen històric i el pensament estratègic. Dedicarem els primers capítols d'aquest treball a aquesta finalitat.

L'òptica d'aquestes ratlles -i aquesta també ha estat la intenció dels que les han encarregades- serà fonamentalment "estratègica". Això vol dir que:

- A. l'objecte del nostre estudi serà "l'acció de separar-se", el duel o combat compost de diversos "assalts" o de "rounds", entre les parts que protagonitzen el conflicte.
- B. la intenció serà esbrinar perquè les S. de vegades són factibles i d'altres no.
- C. el present assaig no discutirà la legitimitat o no de la Secessió. No dirà res a propòsit de si el dret dels Pobles a la autodeterminació ha de primar sobre el dret dels Estats a mantenir la seva integritat territorial.

Des de l'òptica que acabem d'esmentar, determinar qui "té la raó" o el "dret a" reclamar una cosa, és indiferent. El pensament estratègic no valora: simplement constata que, en tot conflicte, les parts implicades tenen raons i motius per enfrontar-se ja que altrament no ho farien.

La preocupació bàsica del pensament estratègic és evitar que les bones intencions, per no comptar amb la resistència dels altres homes ni amb la fricció de les coses, condueixin a l'infern de les desfetes o dels cercles viciosos dominats per l'odi ("L'aigua beneïda del diable"), el terror i l'espiral de la violència.

La teoria estratègica vol aclarir dues coses:

1. si els objectius que els adversaris persegueixen en el conflicte són proporcionats als mitjans de que disposen.
2. si aquests objectius són congruents amb les finalitats polítiques del conflicte.

L'interès de l'estratègia es centra en "l'Altre" (l'Enemic, l'Adversari, el Contrari) i concretament en els seus interessos vitals, percepcions, temors, objectius i mitjans. En el nostre cas, això vol dir *haver d'ocupar-se més de l'Estat i els seus problemes que del Territori Dependent*.

En estratègia les coses són relativament senzilles. Però com observa Karl von Clausewitz, senzill, no és sinònim de fàcil. Com l'ou de Colom, les veritats estratègiques resulten tant evidents com difícils d'establir.

El fenomen de la Secessió mereix un estudi més complet del que farem aquí. A banda d'esbrinar la "lògica de la Secessió", caldria també verificar-la a través de l'estudi sistemàtic de la història de les S. Entre d'altres coses això implica que els exemples empírics que anirem aportant en la nostra exposició, tindran una funció merament "il·lustrativa".

Davant la complexitat i l'extensió del objecte d'estudi hem optat per tirar pel dret d'acord amb el que aconsellen dues conegudes màximes: 1. la que Voltaire va atribuir a un savi italià, segons el qual "*il meglio è nemico del buono*" i 2. la del poeta que va afirmar que, "*qui ne sait se borner, ne sut jamais écrire*".

2. El fenomen històric de la Secessió

La Secessió, malgrat que el terme dati del segle passat¹, és un fenomen vell. Tan vell com l'Estat modern que, recordem-ho, es va fer contra l'Imperi, els altres Regnes Combatents i les Províncies Autònomes (els Ducats, Principats, etc.).

La Secessió, si més no a Europa Occidental, és també una realitat del passat. En la nostra part del continent, les darreres S., les de Noruega (1905), Islàndia (1944) i Irlanda (1949)² van tenir totes lloc a la primera meitat del segle XX.

En aquest segle els grans escenaris de la S. han estat Europa Oriental i l'anomenat Tercer Món amb un teló de fons *convulsiu* similar al prevalent a Europa Occidental *abans* de la Llargua Pau,

¹De la Gerra de Secessió americana (1861-65).

²El 1949 es va produir el trencament formal dels lligams entre l'Éire i el Regne Unit. A la practica, però, Irlanda del Sud feia ja 13 anys que era independent.

l'OTAN i la UE. És a dir en contextos de guerra, caiguda d'Imperis, revoltes i revolucions.

Una de les primeres Secessions de l'Edat Moderna és la de Suècia. L'actual independència del país nòrdic es remunta a una "guerra d'alliberament" *avant-la-lettre* als segles XV i XVI contra la Unió de Kalmar (1397-1523), l'Estat unificat escandinau creat per Margarida I de Dinamarca (1383-1412) per frenar l'expansionisme comercial i territorial alemany.

La Secessió sueca, liderada en els seus "rounds" finals per Gustau Eriksson Vasa conté tots els ingredients propis d'aquesta mena d'afers: élites locals marginades del poder, conflictes externs, descontent popular contra les càrregues fiscals i les altres conseqüències de la guerra, mobilització revolucionària, animositat contra l'Altre, aliança amb els enemics de l'Estat, endeutament i dependència dels "aliats", necessitat de defensar la independència, contraatacs de l'Estat vençut, etc.

El rerafons de les revoltes de Suècia contra la Unió de Kalmar, era doble. D'una banda, hi havia el centralisme. Els monarques de la Unió tendien a posar en els llocs clau de l'administració a persones de la seva confiança personal que normalment eren danesos o alemanys. Aquesta política despertava l'oposició de la noblesa local gelosa de preservar els càrrecs "per a la gent del país".

De l'altra, l'hegemonia de Dinamarca aleshores el més poblat, ric i evolucionat dels tres regnes escandinaus. I l'únic en posseir una burgesia comercial autòctona amb ganes i possibilitats de disputar el domini del comerç bàltic a la Lliga hanseàtica.

Les guerres en les que la Unió de Kalmar ben aviat es va veure immersa perseguien objectius que *podien semblar* exclussivament danesos: el trencament del monopoli comercial de la Lliga hanseàtica i la reconquesta del territori fronterer de Slesvig, al sud de la península de Jutlàndia, vital per la seguretat de la Unió i de Dinamarca.

Naturalment els costos de les guerres els havien de suportar tots els tres regnes. Noruega i Suècia van haver igualment de patir els efectes secundaris de les guerres. Fonamentalment en forma de bloquejos comercials que castigaven durament la població deixant-la sense cereals, sal per conservar els aliments (a la Bàltica no hi ha sal) i sense treball (el principal mercat de la mineria sueca del ferro i coure eren les ciutats alemanyes).

No obstant això la Unió tenia també els seus partidaris a Suècia/Finlàndia. L'alta jerarquia eclesiàstica era obertament unionista. Les avui oblidades monges brigidines havien començat a elaborar una gramàtica "escandinava" comuna per facilitar la unificació. Creien igualment en la Unió els segments de l'aristocràcia vinculats familiarment a les aristocràcies danesa i noruega i sovint amb propietats als altres dos regnes.

La primera insurrecció antiunionista va esclatar el 1434, quatre anys després que la Lliga hanseàtica hagués imposat el blocatge comercial a tots els països de la Unió. Era liderada per Engelbrekt Engelbrektson, un miner d'origen alemany. El 1435 es va constituir un parlament revolucionari (amb representació camperola) que va elegir Engelbrekt "Capità del Regne".

Engelbrekt havia de morir assassinat el 1436. Però la "guerra d'alliberament" havia de continuar. El "partit patriòtic"³ es valia de la demagogia més descarada per mobilitzar la població. A les fires i mercats locals en els que la gent es trobava, prometia, entre d'altres coses, l'abolició total dels impostos, una vegada el Danès hagués estat fet fora.

Suècia va recuperar la independència el 1523 amb l'ajut militar i financer de la Lliga hanseàtica. La causa sueca es va veure afavorida igualment pel comportament del rei de la Unió, Cristià II (1513-23), que el 1521 va abandonar el país donant a Gustau Vasa l'oportunitat de reorganitzar la resistència decapitada al "Bany de Sang d'Estocolm" l'any anterior⁴.

Coronat rei de Suècia, Gustau Vasa es va haver d'enfrontar amb el problema d'haver de pagar el deute contret amb els hanseàtics i la necessitat d'organitzar la defensa del país contra els danesos.

La qüestió del deute la va solucionar, d'una banda, expropiant els bens de l'Església compromesa amb la causa unionista (així és com va començar a Suècia la Reforma protestant) i, de l'altra, augmentant la pressió fiscal sobre els camperols (els quals evidentment es van revoltar).

La segona qüestió es va resoldre, almenys momentàniament, per ella mateixa. Poc després de la S. sueca va esclatar una revolució aristòcrata a Dinamarca que havia paralitzat totalment el llavors gegant danès.

Els successors de Cristià II, tanmateix no havien de renunciar a la pèrdua de Suècia. Al segle XVII havien de tornar a la càrrega. Les terribles guerres sueco-daneses del segle XVII i XVIII, que finalment es van saldar amb la ruïna temporal d'ambdós regnes, tenien, per part danesa, la finalitat de recuperar la "tercera corona" i reconstruir l'Estat escandinau unificat.

³En la "guerra d'alliberament" a banda de néixer el parlament estamentari de quatre estats que Suècia havia de conservar fins el 1866, van aparèixer les primeres manifestacions del proto-nacionalisme suec del segle XVII. Es basava en la "teoria", més tard coneguda com el goticisme, segons la qual Suècia hauria estat la terra d'origen dels gots "els hel·lens entre els bàrbars" i, per tant, el poble que havia vençut a l'Imperi Romà.

⁴"El Bany de Sang d'Estocolm", és l'episodi que va precipitar l'última de les insurreccions sueques. Aprofitant que la noblesa del país s'havia reunit a Estocolm amb el motiu de la cerimònia de coronació del Cristià II, l'arquebisbe Trolle va fer empresonar, jutjar (acusats d'heretgia) i executar els caps del partit patriòtic. En total 80 membres de l'élite sueca, entre ells el pare de Gustau Vasa.

A la Península Ibèrica l'únic exemple de S. reixida és la de Portugal el 1641. Com es prou sabut, el detonant de la Revolució nacional portuguesa va ser el requeriment d'Olivares d'enviar tropes portugueses per sometre la revolta catalana del 1640. Els secessionistes portuguesos van rebre l'ajut de Richelieu i l'èxit de la seva insurrecció ha estat relacionat amb el fet que Castella tingués les mans lligades a Catalunya.

Ara bé, Portugal va haver de fer un esforç ingent per consolidar la Restauração i defensar la independència conquerida. Les Corts portugueses van haver de reunir milers de *cruzados* per tal de fortificar la frontera de l'Alentejo i posar dempeus una cavalleria de 4.000 homes i una infanteria de 20.000 soldats.

La guerra amb Castella va durar, amb intervals, fins el 1668. La batalla decisiva, la d'Ameixial el 8 de juny de 1663, es va guanyar amb l'ajut de tropes angleses.

Portugal va haver de pagar un preu encara més alt per aconseguir el suport militar de les potències enemigues de la monarquia espanyola, i en especial el d'Anglaterra. La "Vella Aliança" amb aquell país va ressuscitar el 1642, però només una vegada que Portugal hagués acceptat tots els privilegis comercials exigits per els anglesos. Entre d'altres l'autorització per als comerciants d'aquella nacionalitat de practicar la religió protestant en territori portugués. En plena Guerra dels Trenta Anys!.

El 1654 un nou Tractat concedia als vaixells de guerra anglesos el dret d'entrada als ports portuguesos per avituallaments o reparacions. Així mateix els anglesos van aconseguir arrancar dels portuguesos el dret d'accés als mercats colonials. Els comerciants anglesos van obtenir el privilegi a ser jutjats només per un funcionari portugués a sou d'ells ("el jutge dels anglesos"), etc.

El Tractat decisiu entre Anglaterra i Portugal és el de 1661, sellat pel matrimoni de Catarina de Portugal amb Carles II d'Anglaterra. Anglaterra es va comprometre a defensar Portugal contra Espanya, com si "es tractés de la mateixa Anglaterra".

A canvi, la monarquia anglesa va obtenir un dot de 2 milions de *cruzados* (l'exèrcit creat per João IV el 1641 n'havia costat 2 milions i mig), la cessió de Tanger, el dret de comerç en tot l'Imperi portugués i la sobirania sobre Bombay⁵.

A part de vell, el fenomen de la S. és també molt extens. Al segle XVI, ultra la sueca, es va produir la S. dels Països Baixos contra la Monarquia Espanyola en el marc dels conflictes religiosos entre catòlics i protestants. En el XVII la ja tractada de Portugal i la frustrada de Catalunya en el context

5. L'interès anglès per l'Índia arranca històricament de l'obtenció de Bombay.

de la Guerra dels Trenta Anys. En el XVIII la Revolució nord-americana (1775-1783), com a seqüel·la de la Guerra dels Set anys (1756-63).

En el segle XIX les S. es multipliquen. D'una banda hi va haver l'emancipació de les colònies iberoamericanes (1808-1825), acabades les Guerres Napoleòniques. De l'altra, l'alliberament dels pobles balcànics (Grècia, Romania, Sèrbia, Montenegro, Bulgària, etc.), propiciat militarment per les potències enemigues del decadent Imperi Otomà (França, Rússia i Anglaterra). La Secessió fracassada de la Confederació Sudista als USA i la Revolució Belga de 1830 pertanyen al mateix segle.

En el segle XX, finalment, hi ha hagut tres grans onades secessionistes. La primera es va produir després de la Primera Guerra Mundial. Van accedir aleshores a la independència els estats successors del dissolt Imperi Austro-hongarès (Àustria, Txecoslovàquia, Hongria, Polònia i Iugoslàvia) i les províncies bàltiques del subvertit Imperi Rus: Finlàndia, Estònia, Letònia i Lituània.

La segona onada va ser la dels processos de descolonització a Àfrica i Àsia després de la Segona Guerra Mundial (Índia, Indoxina, Argèlia, etc.).

La tercera onada ha estat la recentment produïda a l'URRS i a Iugoslàvia, coincidint amb la victòria occidental a la Guerra Freda i l'ensorrament del sistema comunista a Europa.

A banda d'això hi ha hagut quatre S. "aïllades": les tres ja esmentades de Noruega, Irlanda i Islàndia, i la més recent d'Eslovàquia.

El fenomen empíric mostra una gran diversitat de situacions, de formes i de natura. Això no impedeix, però, que, des del punt de vista estratègic la S. presenti una sèrie de trets generals comuns que fan possible pensar-la com un sol objecte teòric. Exactament com passa amb la Guerra i la Revolució.

3. La Secessió és cosina germana de la Guerra i de la Revolució.

El punt de partida de la nostra expedició teòrica al món remot de la Secessió, serà la idea que la S. és cosina germana de la Guerra i de la Revolució. Una concepció que no implica que tota S. hagi d'incloure forçosament un capítol de xoc armat.

Per a la teoria estratègica la forma dels conflictes és sempre *contingent*: depen de les "circumstàncies" - la relació de forces, el context internacional, la cultura política de les parts, la natura concreta dels interessos en joc, etc.

Com la Guerra i la Revolució, la S. es caracteritza per ser un conflicte d'interessos, sovint antagònics. En la S. els secessionistes lluiten per la independència. L'Estat pel manteniment de la seva integritat territorial.

El caràcter radical del conflicte comporta que la S. estigui presidida per una dinàmica conflictiva similar a la que a la Guerra i la Revolució encen els ànims i les passions i porta les coses al paroxisme.

La resistència de l'adversari converteix la S. en una empresa plena d'incerteses, perills i actes d'hostilitat físics o econòmics (episodis d'embargament comercial, fugida de la inversió estrangera, etc.). La lluita contra l'altre comporta sofriments, privacions i sacrificis materials i personals. Això vol dir que la S., com passa amb la Guerra i la Revolució, té un *preu*.

El parentiu de la S. amb la Guerra no té menys que veure amb el fet que els processos secessionistes, el més sovint, contenen episodis violents -guerres per conquerir la independència o conservar-la i, de vegades, fins i tot tràgiques guerres civils.

Finalment, la S. té en comú amb la Revolució el fet de ser en , general, un conflicte asimètric -la Part contra el Tot- i d'haver-se de conduir amb forces "voluntàries". Com veurem això últim condiciona de manera determinant la "lògica" de la S., més pròxima per aquest motiu a la de la Revolució que a la de la Guerra.

3.1. Secessions sense Guerra.

Hi ha més d'un exemple de Secessions empíriques *sense Guerra*. Les quinze ex-repúbliques soviètiques que avui gaudeixen d'una independència més o menys precària, van accedir a la llibertat pràcticament sense *moment militar*. Aquest va ser igualment el cas de la S. "de vellut" d'Eslovàquia (1992).

Altrament, l'exemple paradigmàtic d'una S. sense violència física havia estat durant molt de temps el de Noruega el 1905.

Preferim parlar de S. *sense Guerra* a usar l'expressió "S. pacífica" per dos motius. El primer es que quan es parla de "S. pacífica" es pot donar a entendre que la S. pot arribar a ser un afer sense conflicte -una mena de ball damunt roses, que diuen els nòrdics- cosa que evidentment no és el cas més que en comptades ocasions.

El segon és similar. Una "S. pacífica" sembla poder ser un procés en el qual les parts implicades no únicament no recorren a la violència física sinó que -a més- s'abstenen d'amenaçar-se mútuament amb el recurs a la força. Coneixem poques S. on cap de les parts hagi amenaçat l'altra militarment.

Hi ha el cas del Quebec. O millor dit del Canadà en el qual els tancs i el canons no entren en l'argumentació ni -per tant- en el càlcul estratègic de ningú. És tracta però d'un cas molt peculiar. Un dels factors que ho expliquen és la "cultura política".

El Canadà basa la seva identitat nacional en ser més bo, pacífic i raonable que el veí meridional. Ser canadenc és no ser un cowboy. En conseqüència la seva cultura política prohibeix l'amenaça violenta. Els únics arguments considerats vàlids per esgrimir en el duel devolucionista són els de caràcter polític o econòmic.

L'Estat canadenc només ha desenfundat quan ha rebut la fiblada del terrorisme.

L'altre factor que impedeix el recurs a les amenaces de violència és naturalment França. Ultra un poderós amic del Quebec, França és un aliat del Canadà (OTAN) i una peça fonamental de la defensa occidental.

De països de cultura política com la del Canadà, però, no n'hi ha gaires. Ja no dic al Sud: al Nord tampoc.

La cultura política imperant a Noruega i a Suècia al tombant del segle no descartava l'ús de la violència. El nacionalisme (liberal) noruec era radical i implacable. Els cercles dirigents suecs, per la seva banda, eran conservadors quan no obertament reaccionaris. El seu model era l'Alemanya del Kaiser.

Durant els anys que va durar l'anomenat "contenciós de la Unió", els dos països van estar a punt d'entrar en guerra en dues ocasions. Potser cal aclarir aquí que la Unió sueco-noruega tan sols era una Unió personal i que Noruega, consegüentment, era un Estat a tots els efectes inclòs el de la defensa⁶.

Abans d'iniciar les negociacions de Kalmar que havien de solucionar el contenciós de la Unió "sense guerra", els governs suec i noruec, cadascun pel seu compte, es van informar detalladament de la relació de forces militars.

L'informe del general en cap noruec Ole Hansson va resultar decisiu a l'hora de determinar la posició negociadora noruega. Hansson havia afirmat que els 28.000 homes de què disposava el seu país, no tenien res a fer davant els 80.000 dels suecs, superiorment armats i instruïts.

En definitiva, emprarem l'expressió "S. sense Guerra" per considerar que convida menys a la confusió i a crear menys il·lusions que la més corrent de "S. pacífica".

3.2. Secessions amb Guerra.

La majoria de Secessions s'han produït "amb Guerra". Veiem-ne aquí dos exemples: la S. irlandesa i la S. finlandesa.

6. Noruega tenia un exèrcit. Les forces armades sueques i noruegues no havien estat mai unificades. Noruega posseïa un exèrcit i una flota propis a les ordres, això sí, del rei de la Unió.

En el cas d'Irlanda, la Guerra, la de 1919-21 que els uns coneixen com "Guerra de la Independència" i els altres com "Guerra petita", es va produir en els primers "rounds" de la S. iniciada el 1916. El resultat d'aquesta Guerra no va ser però l'esperada conquesta de la independència sinó la d'un autogovern que, per més detall, deixava fora de l'Estat Lliure irlandès els sis comtats de majoria protestant de l'Ulster.

Pel Tractat anglo-irlandès del 6 de desembre de 1921, el Regne Unit va concedir als nacionalistes irlandesos:

1. Una autonomia interior plena, seguint el model dels "Dominions" (Canadà, Sudàfrica i d' Austràlia).
2. la retirada total de la policia britànica i la seva substitució per un cos de policia irlandesa desarmat.
3. la retirada parcial de l'exèrcit britànic (els temuts efectius paramilitars dels Black and Tans, inclosos) i la seva substitució per un exèrcit regular irlandès armat pels britànics.

Les negociacions prèvies al Tractat, havien derivat d'una iniciativa britànica. El liberal Lloyd George, davant la necessitat d'ampliar encara més el cada cop més impopular conflicte irlandès, va voler donar una oportunitat a la pau oferint al líder del Sinn Fein, De Valera, una treva "sense condicions", és a dir sense entrega prèvia de les armes.

Els nacionalistes van acceptar l'ofertament britànic per trobar-se en una situació desesperada: l'il·legal Exèrcit Republicà Irlandès, l'IRA, tenia la major part dels seus oficials i els seus homes més experimentats a les presons britàniques. I els seus 15.000 fusells s'havien quedat pràcticament sense municions.

La iniciativa de Lloyd George havia estat rebuda amb incredulitat per Michael Collins, el controvertit Director del Servei d'Intel·ligència de l'IRA. Aquest, més tard, havia de confessar als seus adversaris que *"quan ens van parlar de l'oferta d'una treva ens vam quedar atònits. Ens pensavem que us havieu tornat bojos"*.

L'oferta política dels britànics, tanmateix, no passava de la que s'havia fet al líder del partit irlandès, John Redmond, a la vetlla de la Primera Guerra Mundial.

El devolucionista Redmond havia conquerit l'autogovern "sense guerra" utilitzant hàbilment la dependència temporal que els liberals havien tingut dels vots dels nacionalistes irlandesos. Això sí, amb l'oposició aferrissada (i en camí d'armar-se) dels protestants de l'Ulster.

L'autonomia s'havia vist congelada per l'esclatament de la guerra. Redmond havia demanat als seus partidaris sumar-se a l'esforç militar de l'Imperi Britànic contra l'Alemanya del

Kaiser. Al voltant de 150.000 irlandesos, tots voluntaris, la majoria catòlics i nacionalistes, havien seguit la consigna.

Els únics a quedar-se a casa havien estat els membres de la la Germandat Republicana Irlandesa. Des dels temps de Wolfe Tone (1763-98) i els Irlandesos Units, la tradició jacobina irlandesa havia esperat poder alliberar l'illa, explotant la *debilitat conjuntural* d'Anglaterra en temps de guerra. El seu principi era: "*England's difficulty is Ireland's opportunity*" (=la dificultat d'Anglaterra és l'oportunitat d'Irlanda").

La Germandat Republicana Irlandesa havia de passar a l'acció el 1916. Van ser els seus membres que van planejar i executar la famosa Revolta de Pasqua que havia de donar l'hegemonia política al Sinn Féin.

La signatura del Tractat anglo-irlandès es va fer sota l'ultimatum de Lloyd George que va amenaçar de reprendre una "guerra immediata i terrible", si no era acceptat.

Collins va acceptar el Tractat perquè amb la treva i les negociacions, que havien tornat la seva fisomania coneguda a tot el món, els republicans havien perdut l'únic avantatge tàctic que havien disposat en la "guerra" contra els britànics: l'insòlit Servei d'Intel·ligència amb el que Collins havia localitzat i neutralitzat els espies britànics i conegut fil per randa les intencions i els moviments de Dublin Castle.

El nacionalistes irlandesos no havien de guanyar la independència fins més tard. El procés secessionista irlandès va acabar el 1949 moment en que el Regne Unit va reconèixer la independència de la República Irlandesa (Irlanda del Sud). Els "rounds" posteriors al Tractat de Pau de 1921, van ser "combats" reals. Hi va haver, per exemple, un dramàtic capítol de "guerra econòmica" (una de les consignes era "*crema tot el que sigui britànic excepte el seu carbó*") que va durar sis anys. Però el contenciós no va conèixer ja més episodis bèl·lics. Irlanda es va alliberar *sense Guerra*.

En el cas de Finlàndia la Guerra -les guerres- es va produir en la fase final de la S., en el moment que més endavant conceptualitzarem com "l'Epíleg de la S.". Van ser guerres per conservar la independència. Ens estem referint òbviament a la Guerra d'Hivern (1939-40) i a la Guerra de Continuació (1941-44), que van coincidir amb la Segona Guerra Mundial i que tractarem al capítol (7.4.).

Finlàndia havia guanyat la seva independència *de facto* el 1917 no únicament "sense guerra" sinó pràcticament sense resistència, un fet no gaire excepcional en la història de les S.

Les S. d'Irlanda i de Finlàndia comparteixen el fet d'haver conegut una *guerra civil* en el procés secessionista.

A part de que poques vegades es donen de franc, les S., com l'afer molt seriós que són, provoquen divisions en el camp propi

que obren ferides profundes en el teixit social de les noves nacions amb Estat.

3.2.1. La Guerra civil irlandesa

A Irlanda la guerra civil (1922-23) va ser el resultat de la negativa de l'ala més radical de l'IRA a acceptar que de la "Guerra de la Independència", naixés el ratolí de "l'autogovern sense l'Ulster". Va ser guanyada pel govern autònom que va comptar amb el suport de la Església Catòlica i de la majoria de la població cansada dels sofriments de l'etapa anterior.

Un altre important factor darrera la victòria dels partidaris del Tractat anglo-irlandès, va ser l'ajut militar, en forma de suministrament de material pesat, que van rebre de les autoritats britàniques.

La mort, assassinat pels seus antics companys, de Michael Collins és l'episodi més tràgic de la S. irlandesa.

L'eventual victòria de la fracció radical de l'IRA hauria comportat el desembarcament immediat del gruix de l'Exèrcit imperial britànic i la dissolució de l'Estat Lliure Irlandès. És en tot cas la hipòtesi contrafàctica més versemblant.

3.2.2. La Guerra Civil finlandesa

La curta però brutal guerra civil finlandesa del 1918 (30.000 morts), el ressó de la qual va arribar a Josep Pla durant la breu visita que va fer al país al començament dels anys 20, va ser protagonitzada pels "rojos" i els "blancs". Els primers partidaris de mantenir el seu país com a Estat autònom dins la nova Rússia revolucionària i els segons de conservar la independència que el país acabava d'obtenir "sense guerra".

A Finlàndia, l'experiència històrica de pertànyer a Rússia no havia estat únicament negativa. De fet havia estat el Tsar Alexandre I (1777-1825) qui havia "elevat" l'antiga província sueca "al rang de les nacions" ("placée désormais au rang des nations"), a les Corts de Borgå/Porvoo el març de 1809. La intenció d'Alexandre havia estat la de convertir Finlàndia en un exemple de com podien arribar a ser de lliures i feliços els pobles que es mantinguessin lleials al Tsar de Totes les Rússies.

Durant la major part del segle XIX el Gran Ducat Autònom de Finlàndia havia gaudit d'una àmplia autonomia amb Constitució pròpia, plens poders legislatius, judicials i executius, llibertat religiosa (els finlandesos són luterans), oficialitat de les dues llengües pròpies -el suec i el finès-, moneda, absència total d'autoritats russes en el seu territori amb la sola excepció del Governador General, etc. El país havia arribat fins i tot a tenir un exèrcit propi.

Els sectors dirigents finlandesos -racionals i pragmàtics- havien col·laborat estretament amb el poder tsarista fins el moment en que aquest s'havia decantat pel paneslavisme davant l'emergència de l'imperialisme alemany a l'última dècada del segle XIX - l'etapa que la historiografia finlandesa coneix la "russificació"⁷.

Entre 1905 i 1909 Finlàndia -com a conseqüència de la Revolució a Rússia- havia conegut un nou període d'autonomia plena - ara de signe progressista⁸.

Recuperada per segona vegada l'autonomia el 1917 (Revolució de Mars), els socialdemòcrates s'havien convertit en la principal força política i en els partidaris més fermes de l'autogovern tot i no ser secessionistes. Les forces de centre-dreta i a causa de l'hegemonia de l'esquerra, en canvi, se n'havien mostrar menys entusiastes. Mentre que els conservadors de sempre -els "vells finesos"- havien seguit advertint del perill de provocar excessivament els russos.

Els partits "burgesos" no havien tingut res en contra que Kerenskiy dissolgués el parlament autònom i convoqués noves eleccions per acabar amb la majoria socialdemòcrata. Durant el període Kerenskiy, la dreta i el centre havien considerat avantatjós formar part de la nova Rússia liberal i capitalista. Finlàndia era una de les regions més evolucionades de Rússia i la indústria i el comerç finlandesos tenien interessos molt forts en el país.

El que va capgirar la situació va ser la pujada al poder dels bolxevics. La por a la Revolució va empènyer els liberals i conservadors al secessionisme, els quals van proclamar la independència el 6 de desembre de 1917. Fidel als seus principis i creient que en el futur socialista Finlàndia es voldria reintegrar voluntàriament a la Unió Soviètica, Lenin va reconèixer sense més la independència del país.

Tot era però aleshores confús i provisional. Al territori finlandès romanien importants guarnicions russes, en total uns 40.000 homes. No hi havia policia. Per tal d'intentar desarmar als russos els secessionistes van començar a organitzar els "Cossos de protecció".

⁷ Les actituds favorables a la col·laboració amb el tsar s'han de relacionar també amb l'impacte de l'evolució política a la veïna Polònia que inicialment havia gaudit d'una posició similar a la de Finlàndia (la Polònia del "Regne del Congrés") a l'Imperi rus. Els fracassos repetits de les insurreccions poloneses convidaven, a ulls dels finlandesos, a la prudència.

⁸ El 1906 Finlàndia es va dotar del sistema de representació més avançat d'Europa - un parlament unicameral elegit per sufragi universal masculí i femení. En les eleccions que van seguir el partit socialdemòcrata va obtenir el 40% dels vots.

A l'esquerra, ara, li interessava més la Revolució. L'ala més radical de la socialdemocràcia es va llançar a constituir les "Guàrdies roges". El 28 de gener els "rojos" van passar a l'acció apoderant-se de Helsinki i la majoria dels centres industrials amb el suport de les tropes russes.

Els blancs, tanmateix, estaven preparats i tenien un dirigent militar de talla: Karl Gustaf Mannerheim. La Guerra Civil finlandesa -la "Guerra de la Llibertat", segons els seus vencedors- es va decidir a favor dels blancs a la batalla de Tammerfors l'abril de 1918.

Els blancs van demanar i rebre l'auxili de l'exercit imperial alemany, llavors, encara vigorós.

4. El que cal saber de la teoria de la Guerra

Segons Clausewitz l'essència de la guerra és el *duel*. La G. és un duel a escala més vasta. L'objectiu dels combatents és desarmar l'enemic per tal de tornar-lo incapaç de seguir oferint resistència. En la G., tanmateix, aquest disseny no és un fi en ell mateix sinó un *mitjà*: les parts intenten desarmar l'adversari per imposar-li la seva voluntat política.

És també en aquest sentit que Clausewitz va definir la guerra com "la continuació de la política amb altres mitjans".

La G. està dominada per la "tendència a anar a l'extrem" (=l'espiral de la violència") fruit, d'una banda, dels sentiments d'hostilitat i les intencions hostils que empenyen els adversaris a combatre's i, de l'altra, de l'acció recíproca de les parts. A la G. -escriu Clausewitz- "cadascun dels adversaris fa la llei a l'altre".

En concret hi ha tres accions recíproques que porten la lluita als extrems:

1. Ambdós adversaris han d'usar la força sense miraments per tal de no donar un avantatge a l'altre.
2. Tots dos han de mirar d'abatre l'enemic per no ser abatuts per ell.
3. Els dos han de proporcionar l'esforç propi a la resistència de l'altre per tal de superar-la.

Clausewitz va caracteritzar la tendència interna de la G. a anar als extrems, com la "gramàtica de la G.". Aquesta gramàtica és el que porta al paroxisme els sentiments d'hostilitat, l'odi i la por mútues que confereixen a la G. el seu component més primitiu i brutal.

A banda d'un duel i d'un instrument de la política, la G. és un "joc". La G., sosté Clausewitz "és l'activitat humana que s'assembla més a un joc de cartes". Ho relaciona amb la manca de

coneixement que és té de la situació, les treves freqüents, el gran paper de l'atzar, els càlculs de probabilitats que han de fer els protagonistes per tal de suplir la manca d'informació, etc.

La natura de la G. és, doncs, complexa: *"Una sorprenent trinitat en la que trobem, en primer lloc, la violència original del seu element, l'odi i l'animositat, que cal considerar com un impuls natural cec; després el joc de probabilitats i l'atzar que fan d'ella una activitat lliure de l'esperit; i (finalment) la seva natura subordinada d'instrument de la política, per la qual pertany a l'enteniment pur"*.

Cal conèixer aquesta natura "trinitària" de la Guerra i de les "activitats conflictives" en general. Per entendre la *viabilitat* de les empreses que xoquen contra la "resistència de l'altre", és fonamental tenir present que comporten riscos i perills, que estan dominades per la incertesa i que els actors es mouen en una atmosfera plena d'odi, hostilitat, temors, rumors, amenaces, etc.

La G. presenta dos enigmes majors: el de la pau i el de la treva (la suspensió temporal de l'acte de la guerra). Clausewitz els resol amb dos axiomes: el de la subordinació de la G. a la política que ja coneixem i el de l'assimetria de les dues formes del combat - l'atac i la defensa. La idea que la defensa és una forma de lluita de natura diferent i *més forta* que l'atac.

La pau -sense el desarmament previ de l'adversari- és un enigma atès que sembla contradir la tendència espontània de la G. a anar als extrems. El problema, però, s'esvaeix tan bon punt la G. es considerada com un instrument de la política.

La "lògica" superior de la política, en efecte, pot moderar la "gramàtica" de la guerra i frenar l'espiral de la violència. Per aconseguir finalitats polítiques limitades no cal desarmar l'enemic. N'hi ha prou en posar-lo en una situació més desfavorable que el sacrifici que se li exigeix fer. Quan més restringides siguin les nostres finalitats, més feble serà la resistència de l'adversari i, consegüentment, la força que caldrà mobilitzar contra ell serà també menor.

La proporcionalitat entre la finalitat política i els objectius de la G., és, d'altra banda, de natura relativa. La política, afirma Clausewitz, determina la conducció de la Guerra, però, matisa, *"no és un legislador despòtic"*.

La mateixa finalitat política pot provocar en *"nacions diferents i en una mateixa nació, reaccions diferents en èpoques diferents"*. L'hostilitat i les tensions existents entre dos pobles o dos Estats, poden ser tan altes que un motiu de guerra insignificant pot produir un efecte desproporcionat, *"una veritable explosió"*.

La treva, al seu torn, és un enigma a causa de la polaritat aparent de la G. És a dir el fet que en el combat tot avantatge per una de les parts representi un desavantatge per l'altra.

L'únic que segons Clausewitz pot fer aturar l'acte de la G., és el desig d'esperar un moment més favorable per a l'acció. A primera vista, però, aquesta espera sembla només poder interessar a una de les parts: a la que la treva comporti els majors beneficis. Això descarta la possibilitat de la treva ja que per ser efectiva i respectada ha de poder ser concebuda com avantatjosa per *ambdues* parts.

És en aquest punt que Clausewitz fa entrar l'assimetria de l'atac i la defensa. La defensa i l'atac, argumenta, són dues coses de natura diferent i de força desigual. La polaritat, en conseqüència, no s'aplica a elles.

L'atac, en ser més feble que la defensa, exigeix posseir recursos superiors. En conseqüència, tan bon punt l'atacant perd la seva superioritat es veu forçat a suspendre l'acte de la guerra per evitar ser vençut pel defensor. Com que aquest últim, per la seva banda, el que preten no és atacar l'altre sinó simplement aturar el seu cop, acceptarà la treva sense més reserves.

Clausewitz forneix diverses explicacions a la natura i la força desigual de l'atac i la defensa que per a ell té un caràcter axiomàtic de valor universal.

L'atac, afirma, persegueix la finalitat positiva de la guerra: adquirir o conquerir. La defensa, la negativa: conservar el que és té. Lluitar per conservar el que es posseix és sempre més fàcil que per una cosa que cal arrancar de les mans de l'adversari. Clausewitz il·lustra la seva tesi amb els contenciosos judicials de "*tantes similituds amb la Guerra*". I cita el proverbi llatí: "*beati sunt possidentes*".

Per aconseguir les seves finalitats, és un altre argument, l'atacant ha de destruir les forces del defensor. Aquest darrer, en canvi, per conservar el que posseix, en té prou amb "aturar el cop" i fer desistir a l'atacant de les seves intencions.

L'atacant, per obtenir el que vol, ha de traslladar-se al territori del seu adversari. El defensor, en canvi, lluita a casa i disposa, en conseqüència, també de l'avantatge del terreny.

El factor decisiu és, no gensmenys, el temps, que Clausewitz qualifica de "*Sant Patro de la defensa*". La defensa té el temps al seu favor. La defensa espera i es prepara per parar o prevenir el cop. A la defensa li interessa perllongar al màxim la durada de la G. El seu objectiu és esgotar les forces superiors de l'atacant per tal que aquest al final opti per tornar a casa.

L'atacant, en canvi, té sempre pressa. Sap que el temps consumeix forces i recursos i que si la lluita s'allarga més del compte, arrisca perdre la superioritat que necessita per seguir lluitant.

El fet que la defensa sigui més forta que l'atac porta Clausewitz a presentar-la igualment com la forma de combat que convé més als febles: "*no trobarem probablement -escriu Clausewitz- mai l'exemple de dos teatres de guerra on l'ofensiva hagi estat presa*".

per l'exèrcit més feble i on l'exèrcit més fort s'hagi mantingut a la defensiva".

Ultra aquests dos enigmes la G. presenta un altre problema important: el de la seva natura "camaleònica". És a a dir la gran diversitat que la G. adopta a la pràctica al llarg d'una escala que va de les guerres d'exterminació a les de simple observació.

Clausewitz va plantejar aquesta qüestió i va intentar resoldre-la. Però a diferència de les dues anteriors no va acabar d'elucidar-la⁹. La solució definitiva la havia d'aportar Raymond Aron, una de les màximes figures de la tradició clausewitziana contemporània.

Aron explica la diversitat de la G., introduint una distinció cabdal entre dos tipus ideals (en el sentit weberian del terme) de guerra: la Guerra del "Primer Tipus" i la Guerra del "Segon Tipus".

Les primeres tenen per finalitat imposar a l'adversari una "pau sense condicions", les altres una "pau negociada". La natura de la G. varia en funció del tipus de guerra que els adversaris es fan. En les G. del "Primer Tipus" és imprescindible "abatre l'adversari". En les del "Segon Tipus" no cal.

Aron opera la distinció entre les dues classes de guerra en base al que Clausewitz considerava l'objectiu final de la guerra: la pau.

Clausewitz va criticar frontalment la concepció tradicional segons la qual l'objectiu de la Guerra seria la Victòria. Per al prussià, tanmateix, la Victòria no passa de ser un mitjà. El mitjà per aconseguir que l'adversari demani la pau. Segons Clausewitz és la pau el que elimina definitivament la resistència de l'enemic. Quan aquest accepta fer la pau vol dir que està disposat a cedir-nos allò que li volem prendre ja sense resistència.

La distinció entre els dos tipus de G. s'ha de considerar com "la mare de totes les distincions estratègiques".

5. El que cal saber de la teoria de la Revolució

La Revolució topa amb dos entrebancs majors. El primer és que els perills, les incerteses i els sacrificis que suposa, la converteixen en una alternativa poc atractiva a ulls de la gent corrent. El segon que els dirigents revolucionaris -a causa dels mitjans precaris que disposen- no estan en condicions de superar resistències gaire importants.

⁹L'obra de Clausewitz és inacabada. Clausewitz va morir quan només havia enllestit el primer capítol del "Vom Kriege". Els capítols restants van ser redactats per la seva dona en base a les notes que va deixar.

La primera cosa que dificulta la mobilització de les "masses", la segona la presa del poder. Es tracta de dos entrebancs específics de la R. que no es donen a la Guerra.

Pels Estats la "mobilització" no comporta cap complicació. Des que existeix l'Estat aquest posseeix els recursos coercitius necessaris per forçar l'allistament a l'exèrcit de tots aquells que no volen anar a la Guerra voluntàriament.

A l'hora d'exposar les tropes als perills i les penalitats del camp de batalla, els dirigents militars no tenen tampoc problemes. Disposen dels mitjans adequats per a fer-ho: la instrucció, la disciplina, les medalles i -en darrer terme- les amenaces de mort.

Des de sempre els militars han sabut que situant al soldat davant la disjuntiva d'avançar vers una mort incerta o recular vers una mort segura a mans d'un escamot d'execució, es pot aconseguir que no abandoni el camp de batalla.

Ho va formular amb tota la seva cruesa Frederic II de Prússia: "Pel que fa al soldat ... és necessari que temi els seus oficials més que els perills a que hom el sotmet. Del contrari ningú el podrà fer sortir a l'atac a través d'una tempesta de 300 canons que disparen contra ell. La bona voluntat és insuficient per confrontar el soldat simple amb aquests perills; només la por ho pot aconseguir".

Aquest no és però el cas dels dirigents revolucionaris abans de la Conquesta del Poder. En la seva condició de profetes desarmats no tenen la possibilitat d'obligar la població a participar en activitats conflictives que comportin perill i sacrificis.

L'única manera que els dirigents revolucionaris tenen de mobilitzar la població civil, és explotant o despertant la seva ràbia, indignació i entusiasme a través de l'agitació i la propaganda. És tracta de mitjans poderosos. La fe pot moure muntanyes.

L'art de l'agitació i la propaganda revolucionàries consisteix en emfatitzar els beneficis que la R. ha de comportar - la Pau, el Pa, la Terra, la Igualtat, la Llibertat, etc. - i a obviar els seus costos. És a dir els deserts que cal travessar per arribar a la Terra Promesa.

La complicació és que els partits revolucionaris no es troben sols en l'escena. L'agitació i la propaganda revolucionàries s'han de dur a terme sota el foc de l'agitació i la propaganda de l'Altre.

L'agitació i la propaganda contrarevolucionàries treuen a la llum pública els aspectes foscos de la R.: El desordre i la inseguretats temporals que aquesta provoca i la dictadura i el terror amb que normalment conclou la conquesta violenta del poder polític.

La dificultat de mobilitzar la població, és la primera de les dues causes que de Revolucions n'hi hagi hagut moltes menys del que vaticinaven les velles teories revolucionàries.

La segona causa és la impossibilitat ja esmentada de superar resistències polítiques i militars gaire importants, una vegada la Revolució s'ha posat en marxa.

Els revolucionaris familiaritzats amb el pensament estratègic -Engels, Lenin, el col·lectiu darrera el pseudònim de A. Neuberg, etc. - no van poder deixar de considerar aquest obstacle pràctic de la R.

A les insurreccions populars del segle passat i començament del present, els revolucionaris es trobaven amb que els seus destacaments de *voluntaris*, abandonaven el carrer tan bon punt l'acció es perllongava massa temps sense resultats positius. La "tropa" deixava el teatre d'operacions i se n'entornava a casa sense que els líders poguéssin fer res per impedir-ho. I la insurrecció per descomptat fracassava.

És per aquesta raó, que Engels aconsellava evitar la defensiva a tot preu i valdre's exclusivament de l'ofensiva. Per preservar la moral dels destacaments revolucionaris i retenir-los al carrer, calia que aquests tinguéssin la impressió de guanyar continuament nous triomfs, "*encara que siguin minsos*". Engels partia de la base que l'èxit és un dels principals determinants de la moral de les tropes.

En estratègia la *moral de combat* a tenir en compte és la de la tropa, no la dels dirigents. És de la moral de la primera que depen el resultat de la lluita ja que com ho evidencia el gran poeta romàntic suec Esaias Tegnér (1782-1846), "*härförarn ensam vinner icke slaget*" (= El cap de l'exèrcit sol, no guanya la batalla").

La moral dels dirigents és per definició alta a causa del seu esperit de sacrifici, la ideologia que els motiva i pel fet d'estar enquadrats en organitzacions d'estructura inspirada en la dels exèrcits.

Les guerrilles poden sobreviure durant molt de temps per aplicar una disciplina no ja inspirada sinó directament copiada dels exèrcits. Els combatents guerrillers -a diferència dels militants polítics- estan permanentment sotmesos a l'amenaça de ser executats cas que vulguin deixar les armes i tornar a casa.

Des d'una visió més àmplia, Neuberg va descartar taxativament la "insurrecció armada" tret d'aquells casos en què "l'exèrcit burgès" es trobés pràcticament dissolt. És a dir en condicions de no oferir més que una resistència molt limitada.

Neuberg es basava en la idea de Lenin segons la qual la presa del poder només és concebible en una "situació revolucionària" que faciliti les coses als insurrectes. Segons la tradició leninista l'esmentada situació es caracteritza per tres circumstàncies:

1. La "classe dominant" està dividida i paralitzada.
2. les "masses" es troben en revolta oberta.
3. les classes mitges dubten i tendeixen a aliar-se amb el "proletariat".

La recerca acadèmica, sovint antirevolucionària, (els Huntington, els Eckstein, els Luttwak, etc.) coincideix totalment amb els plantejaments de Lenin: la Revolució és viable tan sols en situacions extremadament favorables en les quals els revoltats no troben resistència. "Not oppression, but weaknes, breed revolution" (= "no és l'opressió sinó la feblesa el que fa néixer la revolució").

Galbraith ho expressa d'una manera més gràfica. Fer la revolució ha de ser tan fàcil com "esfondrar una porta corcada d'una puntada de peu".

El pensament estratègic dona dues opcions als que constaten que no estan en condicions de superar resistències gaire importants. La primera és esperar una conjuntura que *paralitz* temporalment la força i la llibertat d'acció de l'adversari i forneixi, en conseqüència, l'ocasió de proporcionar-li el cop resolutiu.

La segona, idear una estratègia que *reduixi* la resistència de l'adversari. O dit d'altra manera, una estratègia que impedeixi que l'adversari escali el conflicte per damunt de les nostres possibilitats de superar la seva força.

L'única forma coneguda de reduir la "resistència de l'Altre" és *limitar* l'abast del mal i el perjudici que se li vol ocasionar. És a dir passar d'una "Guerra del Primer Tipus" a una del "Segon Tipus". Quan menys ens temi l'Adversari menys seriosa serà la seva oposició.

La pega de la segona alternativa és que topa amb les finalitats *absolutes* de les ideologies.

Resulta impracticable *moderar* les intencions quan doctrines com ara la marxista, estableixen que l'objectiu final és: "Esclafar la burgesia, aixecar el poder de la classe obrera, abolir la vella societat burgesa basada en les contradiccions classistes i fundar una nova societat sense classes i propietat privada" (Manifest Comunista).

En el cas que ens ocupa, la doctrina no deixava, en conseqüència, cap altra alternativa que la de l'espera (passiva o activa) de la situació revolucionària.

El drama era que per a l'esquerra revolucionària aquesta opció havia de resultar forçosament infructuosa i contraproduent: cap situació revolucionària pot aparèixer quan és esperada per les hostes de l'exèrcit proletari mobilitzades davant la fortalesa de la "burgesia" aterroritzada per la perspectiva de perdre

totalment i per sempre el poder polític, l'econòmic i el seu dret a l'existència "com a classe".

El lògic és que s'esdevingui exactament el contrari: que davant l'amenaça revolucionària (en el moment en que aquesta de retòrica passa a ser percebuda com a real i pràctica), els "de dalt" tanquin files i les classes mitges s'aliïn amb ells per llançar un atac preventiu contra els partidaris de la Revolució. És a dir que es creï una "situació contrarevolucionària".

Les reflexions de Gramsci a la presó sobre els fenòmens del feixisme i el nazisme anaven justament per aquí.

La idea de l'espera de "la situació revolucionària", reposa sobre la falsa premisa que les situacions en estratègia són quelcom "objectivament donat". Aquest no és però mai el cas. Almenys no totalment.

El pensament estratègic concep que les intencions i el comportament de l'Adversari depenen, en una part molt significativa, del nostre comportament, de les nostres intencions, recursos, intel·ligència, etc. I molt particularment del grau de por i desconfiança que li inspirem (Tucídides).

La recerca acadèmica sobre les Revolucions mostra de manera clara que les Revolucions reixides tenen en comú el fet d'haver provocat poc temor als governants en els seus primers estadis o moments. Per causes això sí diferents:

1. per haver-se tractat inicialment de moviments espontanis de revolta sense objectius revolucionaris.
2. per haver estat dirigides al començament per elements moderats (aristòcrates il·lustrats, liberals, etc.), com va ser el cas tant a França el 1789 i a Rússia el febrer de 1917.
3. per haver estat conduïdes per dirigents revolucionaris amb objectius moderats (Castro no era comunista en el moment de fer-se amb el poder).

La paradoxa és, doncs, que l'aparició de la "situació revolucionària" sembla requerir l'absència de partits revolucionaris poderosos amb objectius radicals ben definits.

Els partits revolucionaris, quan són petits i marginals, poden utilitzar una "situació revolucionària" aparaguda més o menys espontàniament. Però imaginar-se que la poden esperar va en contra de tot el que ensenya el pensament estratègic.

Més absurd resulta encara figurar-se que la poden esperar "activament", com van pensar -primer- el vell Engels, Kautsky i -posteriorment- Gramsci, amb la seva aposta per l'estratègia de "Guerra de Desgast" o de "Posicions".

Aquesta estratègia pretenia utilitzar les noves possibilitats que oferia la "democràcia burgesa" per a consolidar de manera progressiva les forces del proletariat, minar les de la burgesia i preparar d'aquesta manera la situació favorable per a "l'assalt final".

La teoria estratègica coneix aquest procediment amb els noms de tàctica de la "carxofa" o del "salami": menjar-se la carxofa, fulla per fulla o el salami tall a tall. És una tàctica que pot funcionar a la Guerra, però que no ho fa mai en conflictes civils asimètrics.

Per una raó tan senzilla com les coses sempre són en estratègia: quan el Fort sospita que l'objectiu final del Feble és menjar-se-li el cor de la carxofa, es cuidarà prou d'impedir que se n'hi mengi cap fulla important. La tàctica de la carxofa només pot donar resultats significatius en conflictes que no afectin els interessos vitals del Contrari.

A la pràctica l'espera de la "situació revolucionària" s'havia de convertir en "paràlisi estratègica". Als Partits Comunistes occidentals no se'ls havia de permetre l'accés al govern (passo per alt el curt episodi de la seva participació en els governs de la postguerra), fins que no van optar - com l'Itàlia - per alliberar-se del marxisme, canviar de nom i moderar les seves finalitats.

6. Pensar la Secessió.

6.1. El concepte.

La Secessió, deiem al principi, és un conflicte asimètric amb una dimensió internacional- entre un Estat i una part del seu territori que ha optat per separar-se'n amb la intenció de constituir-se en Estat propi o d'incorporar-se a un altre Estat.

Es tracta d'una definició que conté *in nuce* tota la problemàtica de la S.

En primer lloc el conflicte en el sentit ja conegut de *duel*.

En segon lloc l'*assimetria*. Com les revolucions, les S. -almenys les que ens interessin aquí¹⁰ - és caracteritzen per ser

¹⁰Totes les secessions no són necessàriament conflictes asimètrics. Hi ha hagut S. que s'han de conceptuar com simètriques. Per exemple la del Brasil (1822-25). Al començament del segle XIX Brasil era més poblat i ric que Portugal. El 1807 i a causa de la invasió napoleònica i el trasllat de la Cort, Rio de Janeiro s'havia convertit en la capital de l'Imperi Portuguès i el 1815 la colònia havia estat elevada a la categoria de regne germà de Portugal. La S. brasilera var ser iniciada pel príncep Dom Pedro, fill de João VI de Portugal, amb el cèlebre "Grito de Ypiranga" ("Independència o morte"). Les tropes portugueses estacionades al país van oferir resistència tan sols en alguns punts com ara Bahia. Els brasilers, a més, van comptar amb l'ajut naval de l'almirall britànic Cochrane que anteriorment havia servit al Xile

conflictes asimètrics: la Part contra el Tot, el Feble contra el Fort.

En tercer lloc els *adversaris*, l'Estat i els secessionistes.

En quart lloc les *finalitats* o *intencions* de les parts: la "positiva" (en el sentit que Clausewitz dona al terme) dels secessionistes de crear un nou Estat (o d'integrar-se a un altre) i la "negativa" de l'Estat establert de conservar la unitat territorial¹¹.

Finalment la *dimensió internacional*. Les S. tenen aquesta dimensió per dues raons. Primer perquè de vegades *interessen* a les potències enemigues dels Estats que les sofreixen. Donar suport a un moviment separatista en l'Estat veí és una manera efectiva de debilitar-lo i d'ampliar l'àrea pròpia d'influència. Segon perquè gairebe totes les S. tenen *efectes secundaris sobre tercers*.

En particular les S. "amb Guerra" que generen inestabilitat, mimetismes, dificultats econòmiques i problemes de refugiats en el seu entorn. A part de comportar costos per la Comunitat Internacional, les S. sovint obliguen a enviar tropes de pacificació multinacionals a la zona turbulenta .

L'estret parentiu establert entre la Secessió, la Guerra i la Revolució, torna innecessari analitzar ara i aquí tots els elements inclosos en el concepte de la S. Seria repetir les coses. Conseqüentment, el que farem serà circumscriure'ns als aspectes més específics de la S.

6.2. L'extensió del concepte.

Com la Guerra la S. "no consisteix pas en un sol cop sense durada" (Clausewitz), sinó en un conjunt d'actes d'hostilitat -d'"assalts" o "rounds"- que es desenvolupen l'un darrera l'altre - o paral·lelament.

El desplegament del duel en l'espai i en el temps implica que el procés secessionista tingui diversos "moments", cadascun d'ells - al seu torn- compost d'un nombre variable i indeterminat d'"assalts", "rounds" o "duels" parcials.

La successió ordenada dels diversos moments, fases o etapes, conformen la "lògica de la Secessió". Una "necessitat interna" determinada per la natura de les finalitats, els objectius i els mitjans de la S.

de Bernardo O'Higgins.

¹¹ Les expressions "finalitat positiva" i "finalitat negativa" les hem manllevades de Clausewitz. No tenen contingut valoratiu. Com ja s'ha assenyalat el pensament estratègic no fa judicis de valor.

La seqüència lògica de la S. és, en síntesi, la següent: Les parts han de començar per mobilitzar les seves forces respectives i impedir la mobilització de les del contrari; posteriorment han de procurar conquerir o conservar el territori en litigi; més tard lluitar per reconquerir o conservar el país "perdut" o "alliberat" i, finalment, negociar la pau.

Dividirem, en conseqüència, la seqüència del duel secessionista en quatre grans fases o etapes:

1. la de la Mobilització o "Primera Fase".
2. la de la Conquesta o "Segona Fase".
3. la de la Reconquesta o "Tercera Fase"
4. la de la Dissolució Negociada o "Quarta Fase".

En aquest punt cal deixar molt clares un parell de coses. La primera és que les fases a que ens referim són exclusivament "lògiques" o "analítiques": una construcció teòrica per organitzar les idees i identificar, d'una part, les resistències i els obstacles que els secessionistes troben en els diversos moments del duel, i, de l'altre, les circumstàncies que afavoreixen o dificulten la seva empresa.

El curs empíric de les S. no té perquè passar per totes i cadascuna de les "etapes". Com veurem, la història de les S. mostra que hi ha Territoris Dependents que han accedit a la independència sense "mobilització", altres sense "conquesta" ni intents de "reconquesta" i d'altres, finalment, sense "reconeixement".

La segona cosa és que les fases no es succeïxen -ni a la teoria ni a la pràctica- de manera "necessària". Una etapa no duu automàticament a l'altra. El pensament estratègic parteix de la base que els "rounds" es poden vèncer o perdre.

L'Estat pot frustrar els intents dels líders secessionistes de mobilitzar la població. Si ho aconsegueix el duel no passarà d'aquí. No hi haurà ni Conquesta, ni Reconquesta ni Reconeixement". Ni evidentment, tampoc, Secessió reixida.

La S. comença quan el Territori Dependent per raons polítiques, econòmiques, culturals, etc. que en aquest assaig no venen al cas, deixa de considerar-se lleial envers l'Estat del qual forma part. Una Província Lleial, obviament, no es rebel·la.

La S. acaba quan l'Estat que ha experimentat la S., manifesta la seva voluntat de fer la Pau i reconèixer la independència de l'Estat Rebel. Fins que el reconeixement no es produeix, la S. no es pot donar per tancada. Malgrat que en el Territori Rebel ja no hi quedin les tropes de l'Adversari.

Si l'Estat no reconeix la S., significa que encara no s'ha resignat a renunciar al Territori Perdut. El duel pot recomençar

atès que existeix la possibilitat d'una intervenció de l'Estat. És el malson secessionista del "Retorn no Desitjat de l'Altre".

La S. - es tracta de quelcom essencial d'entendre - és fins al final un afer entre dues parts. No hi ha S. unilaterals - tret del cas molt especial en què "l'Adversari s'Esfuma del Mapa". I encara. En aquest escenari -com es veurà- el buit deixat per l'Altre és ocupat per la Comunitat Internacional. Com a la Guerra, la Pau no és concebible fins que és desitjada per ambdues parts.

6.3. Atacant i Defensor.

En el duel secessionista la part que ataca, la part que persegueix la finalitat positiva de "conquerir la independència", són els partidaris de la S. L'Estat es defensa. La seva finalitat és purament negativa: mantenir el status quo, la unitat territorial, conservar el que té.

Això en les dues primeres "fases". En la tercera i la quarta s'inverteixen els papers i la natura de S., a més, experimenta una mutació. Ho contemplarem en el seu moment.

L'Estat és la víctima, la part perjudicada per la S. Ara bé, ser la part que es defensa suposa, com ja sabem, grans avantatges en el conflicte.

En primer lloc, el de posseir la iniciativa en el capítol de les negociacions: En la S. no hi ha negociacions fins que l'Estat es decideix a asseure's a la taula.

Tornem un moment a la teoria de la Guerra. L'atacant vol sempre negociar. Per a ell negociar significa guanyar alguna cosa. El defensor, en canvi, no ho vol fer mai. Almenys no si ho pot evitar. Negociar per a ell significa perdre part del que considera seu. El defensor fa la Guerra justament perquè no vol negociar.

Com Clausewitz remarca, la Guerra comença amb la defensa. Si el defensor accepta les condicions de Pau que li ofereix l'atacant no hi ha Guerra. La Guerra és el preu que l'atacant ha de pagar per aconseguir les seves finalitats.

Els conqueridors, com assenyala Clausewitz, no desitgen mai la Guerra. Ells volen la Pau - que l'altre es sotmeti a la seva voluntat i els proporcioní l'objecte cobejat sense combat. Ningú estimava més la pau, va observar Clausewitz amb ironia, que Napoleó.

De manera similar és pot dir que si depengués dels secessionistes les S. serien sempre "pacífiques" i a preu de saldo.

En segon lloc, el de tenir el "Sant Patró de la Defensa" del seu costat. En el conflicte secessionista, l'Estat preveu o para el cop dels seus adversaris. Usualment no li costa tampoc gaire fer-

ho: no debades és el més fort. I espera. Espera a que el Temps esgoti les forces dels secessionistes, sembri de dubtes i de divisions el seu camp i, a l'últim, els faci desistir dels seus propòsits.

6.4. La finalitat positiva.

Si deixem de banda la qüestió de la incorporació a un altre Estat (actual, per exemple, a Irlanda del Nord), queda prou clar que la finalitat positiva de la S. és la independència del Territori Dependent.

Per pensar la independència estratègicament cal prèviament determinar si és un "fi" en ella mateixa o un "mitjà". Això el pensament estratègic no ens ho pot aclarir ja que no s'ocupa del sentit de les coses. Per saber si estem davant d'un fi o d'un mitjà ens hem d'adreçar a un altre lloc: al cim de la muntanya de la filosofia política.

El que es pot veure des d'allà, és que la independència és un instrument per una finalitat més elevada: la de la *supervivència* del grup. Un mitjà indispensable quan l'entorn és hostil i amenaçador i no hi ha un poder superior que pugui oferir protecció. És a dir en *determinades condicions històriques*.

Com a "mitjà" el significat estratègic de la independència és la "muralla". La independència és la Muralla que salvaguarda el grup dels atacs de l'entorn. L'estratègia independentista es pot doncs caracteritzar com la "supervivència amb la Muralla".

Aquesta concepció l'hem derivat dels escrits del Regís Debray "madur" i més concretament de la seva "palissada" (Le Scribe). La Muralla és una palissada més evolucionada i poderosa, ideada per a realitzar el somni de la invulnerabilitat.

Més endavant, quan intentarem pensar la Devolució, recorrerem a un altre tipus de palissada. Una de més modesta, flexible i *intencionadament* vulnerable: la Tanca. L'estratègia devolucionista serà la "supervivència amb la Tanca" (Tanca = autogovern).

A primera vista la finalitat de la S. es caracteritza per la seva radicalitat. En estratègia, el criteri que permet establir el caràcter radical o no dels projectes polítics és el dany que ocasionen a l'Altre. Les més de les vegades la independència d'un Territori Dependent representa per l'Estat que la pateix un dany *colossal*.

Enumerem breument els perjudicis més greus que les S. poden causar a l'Estat implicat.

1. La S. el priva d'una part del seu territori, de la seva població i dels seus recursos materials i econòmics. L'Estat perd força i status en el context internacional.

2. La S. provoca un trauma identitari a la seva població majoritària. La S. torna el mapa après a l'escola més petit. Amputa un membre del que nacionalisme estatal l'havia acostumada a contemplar com el seu "cos nacional".

3. Durant o després del procés secessionista, els secessionistes es poden aliar amb els enemics de l'Estat. Si això passa la S. comporta una amenaça addicional contra la seguretat de l'Estat. A la història de Catalunya en tenim un exemple prou conegut:

"Paral·lelament a l'aixecament popular, Pau Claris, ara amb l'adhesió de la burgesia urbana, descontenta per la pressió fiscal, acordava (agost de 1640) una aliança político-militar amb França, que prometia l'organització del país en república lliure sota la protecció de França (agost de 1640). Tanmateix, hom hagué de posar Catalunya sota l'obediència de Lluís XIII (23 de gener de 1641) per obtenir l'ajuda militar francesa per organitzar la defensa del país contra l'ofensiva de l'exèrcit de Felip IV" (Gran Enciclopèdia Catalana).

Entre els principals motius de l'annexió "pactada" d'Escòcia a Anglaterra ara fa 290 anys, figurava el desig anglès d'acabar una vegada per totes amb la política d'aliances de la primera amb França.

4. L'eventual neutralitat de l'Estat secessionista és - per l'Altre- també un mal, fins i tot les poques vegades en què els nous dirigents del Territori Malaguanyat estan en condicions de mostrar que són capaços de defensar l'antiga frontera de l'Estat contra tercers.

En temps de Guerra, la neutralitat del l'Estat Rebel, representa per l'Estat deixar de poder comptar amb els recursos econòmics i militars que abans li fornien la Província Estimada.

La neutralitat de l'Eire durant la Segona Guerra Mundial, per il·lustrar-ho amb un exemple, va significar un greu contratemps tant pels britànics com pels americans. Irlanda va estar a punt de patir el "Retorn no Desitjat de l'Altre" per aquesta raó¹².

¹²La negativa de De Valera a participar en la lluita contra Hitler havia de privar Irlanda de tot suport internacional i legitimar la causa dels unionistes de l'Ulster, molts dels quals van morir als camps de batalla de la Segona Guerra Mundial. Durant la postguerra Irlanda va viure aïllada de l'exterior, la qual cosa havia de contribuir al seu endarreriment econòmic i conservadurisme. La República de l'Eire no va ser admesa com a membre de les Nacions Unides fins el 1955 després que l'Unió Soviètica suspengués el veto exercit contra ella el 1946 a causa de la política d'Irlanda durant la guerra.

5. La població de les altres parts de l'Estat resident al territori secessionista resta convertida en una minoria nacional amb un status, d'entrada, incert.

6. En un Imperi o Estat multinacional la S. d'un Territori Dependent pot provocar (o semblar-ho fer) l'"efecte dòmino" i conduir a la desintegració de tot l'Estat.

Això *normalment*, però no sempre. Hi ha S. que danyen a l'adversari *menys* que altres. I no és menys essencial coneixer-ho.

Pels Estats no representa la mateixa desgràcia perdre una Província pobre i fiscalment carregosa, que una de rica i generadora de recursos.

Com tampoc representa la mateixa tragèdia haver de marxar d'un territori de població exclusivament autòctona que d'un on hi han de deixar un nucli important de gent originària d'altres parts de l'Estat.

Una cosa és veure's forçat a abandonar una regió a la que s'ha abraçat i estimat amb sincera i sentida passió d'ós durant segles, que deixar-ne una amb la que s'ha estat casat tan sols algunes dècades.

La pèrdua d'un territori colonial allunyat o d'una illa situada en mig de l'oceà significa un perjudici geopolític i identitari molt més reduït que el que comporta la pèrdua d'un de metropolità, etc.

Es despren de tot això un fet cabdal: La constatació que des del punt de vista estratègic totes les S. *no poden ser considerades iguals*. Hi ha les que afecten els interessos més vitals de l'Estat (seguretat, identitat, economia i població) i les que no ho fan.

Per a conceptualitzar aquesta diferència capital ens valdrem de la "Mare de Totes les Distincions". D'ara endavant ens referirem a dues classes de S. : les del "Primer Tipus" i les del "Segon Tipus". I entendrem que pertanyen a la primera modalitat, aquelles en les quals la finalitat dels Rebels és apoderar-se d'una *part del nucli dur* de l'Estat i a la segona, aquelles en les quals la finalitat és fer-se amb el control d'un territori de valor més secundari per a l'Estat.

En estratègia, el mal que s'infligeix al Defensor o que aquest s'imagina que se li pot infligir, és la *dada fonamental*. El dany percebut pel defensor és el que determina el seu grau de resistència i - en conseqüència - el tipus de conflicte que escollirà.

Si el defensor creu que el que està en perill són els seus interessos més vitals, optarà per un conflicte "radical" i la seva resistència resultarà "ferotge". Pel contrari si el que veu amenaçat són interessos importants però no vitals, la seva

estratègia serà "més moderada" i la seva resistència *tindrà un límit*.

6.5. Els objectius¹³

La finalitat de la S. és la Muralla. Aquesta, però, s'ha de construir, el que evidentment representa un problema en el joc de la S.

Alçar una palisada en territori no ocupat prèviament per ningú o només de manera esporàdica, es deixa fer sense grans dificultats.

Les S., emperò, no es fan en "territori comanxe", sinó en el d'un Estat establert. Els Rebels han d'erigir la seva Muralla dins de l'Estat del que es volen separar. Una circumstància que suposa que ho han de fer contra la voluntat i la resistència de l'Adversari.

El Go, el joc d'estratègia més vell del món, inventat pels xinesos i perfeccionat pels japonesos, ofereix l'opció de crear "l'Estat dins l'Estat de l'altre". Però demostra també que és l'operació *més difícil del joc*. I que el més sovint es tracta d'una missió impossible.

Hi ha una sola manera coneguda i probada d'aixecar en pau una Muralla dins la Muralla de l'Altre: és expulsant l'Adversari del territori que es vol tancar. No hi ha volta de fulla. Amb les tropes i la policia del Contrari a casa la Muralla no es pot bastir.

D'aquí també que el primer dels dos objectius fonamentals de la S. hagi de ser forçosament *expulsar les tropes de l'Adversari*. Un objectiu d'allò més radical. Per aconseguir la finalitat - la independència - cal que la *Reina Negra*, és a dir l'exèrcit i la policia de l'Estat, se'n vagi. La *Reina Negra* ha de marxar.

En la majoria de les S. la *Reina Negra*, una vegada ha abandonat del Territori Rebel, *resta dempeus* en la part de l'escaquer que el seu Estat conserva. Això significa que pot intentar tornar per recuperar el que havia estat seu. Es despren d'aquesta circumstància que el segon objectiu de la S. ha de ser aconseguir que l'Estat renunciï a voler recuperar el Territori Perdut i accepti fer la Pau, és a dir que reconegui la independència.

6.6. Els mitjans

¹³Parlar de finalitats i objectius presuposa que la S. és volguda i desitjada pels seus partidaris. Que es tracta d'un procés "conscient". Hi ha però S. que no han estat ni volgudes ni planejades conscientment, en les quals el Territori Dependent s'ha vist catapultat a la independència per la "força de les circumstàncies". Més endavant en veurem un exemple.

Els mitjans de la S. són els recursos materials i morals (força de voluntat, determinació, capacitat de sacrifici, etc.) del país, els dirigents, la població i els aliats internacionals. Les S. es fan de manera similar a com es fan les Guerres. La població s'ha de mobilitzar i s'ha d'enfrontar políticament i/o física amb els mitjans estratègics de l'Adversari. L'enfrontament físic, quan es produeix, pot ser civil o militar depenent de les "circumstàncies".

En determinades situacions l'enfrontament pot ser inexistent: l'Adversari marxa del Territori Dependent per voluntat pròpia. Nogensmenys en les S. del "Primer Tipus", el més lògic és que es produeixin episodis d'enfrontament militar. Les S. són poques vegades de franc.

Els aliats representen un paper essencial en les S. Al mateix temps, però, constitueixen un *mitjà problemàtic*.

L'exemple clàssic d'una S. que triomfa gràcies al suport actiu de l'exterior el forneix la Revolució Nacional de Grècia (1821-32), la primera de les S. balcàniques a l'Imperi Otomà. La causa grega va comptar amb dos tipus de suport internacional: el popular (el filohel·lenisme) i el de les potències.

El moviment filohel·lenista va marcar tota una generació d'intel·lectuals i artistes d'Europa i dels Estats Units (Lord Byron, Victor Hugo, Eugène Delacroix, Mark Twain, Herman Melville, etc.). Va recollir importants sumes de diners i armes pels patriotes grecs i, fins i tot, va mobilitzar un batalló de voluntaris alemanys, anglesos i americans.

La intervenció militar de Gran Bretanya, França i Rússia va resultar del tot decisiva. Les forces navals aliades van destruir la flota turco-egípcia a la batalla de Navarino (1827). Un any després Rússia va invadir els Balcans.

Per el Tractat d'Andrinòpolis el 1829 el Soldà va haver de reconèixer l'autonomia de Grècia. Posteriorment (1830-32) les tres grans potències van forçar el reconeixement de la independència del país hel·lènic.

Si el moviment filohel·lenista es va moure per motius bàsicament romàntics i altruistes, no es pot dir el mateix de les grans potències. Rússia cobrava els Balcans ortodoxos i volia fer-se amb el control dels estrets entre la Mar Negra i la Mar Egea. Per la seva part, França i Anglaterra que tenien interessos a la Mediterrània Oriental, pretenien aturar l'expansionisme rus. La manera més intel·ligent d'evitar que Rússia utilitzés la revolta grega per a fer-se forta als Balcans, va semblar ser actuar conjuntament amb ella i crear una Grècia independent sota la protecció de les tres potències cristianes.

El suport a la Revolució grega no va ser en cap moment ni per Rússia, ni per França, ni per Anglaterra, un fi en ell mateix sinó un mitjà per aconseguir o evitar altres coses.

Un exemple de *suport diplomàtic*, el constitueix el que Gran Bretanya i França van donar a Bèlgica poc després d'haver-se separat d'Holanda el 1830. Les esmentades potències van impedir, primer, la intervenció de la Santa Aliança i, més tard, (el 1831) la d'Holanda.

Els Països Baixos havien estat unificats en un regne pel Congrés de Viena el 1815 amb la intenció de servir de barrera geopolítica contra futures aventures expansionistes de la "Grande Nation".

Els britànics eren de per si contraris a la política de Metternich. S'havien oposat als plans d'intervenció contra el procés d'emancipació de les colònies espanyoles¹⁴. I ara no volien veure tropes russes davant de les seves costes.

Per la seva banda, la França de la monarquia de juliol a part de simpatitzar amb els liberals belgues, somniava amb estendre la seva esfera d'influència a la Bèlgica francòfona. Un projecte, aquest últim, que no despertava gaires entusiasmes a l'altre cantó del Canal.

La solució de l'embolic belga es va veure afavorida per la primera revolta polonesa (1830-31) que va lligar les mans dels russos i facilitar l'entesa entre França i Gran Bretanya. Bèlgica va ser convertida en una monarquia sota el príncep alemany Leopold de Saxònia-Coburg-Gotha, un oncle de la futura reina Victòria. La funció geopolítica del territori belga, al seu torn, va ser preservada amb la neutralització del país sota garantia internacional.

Els aliats són un mitjà *problemàtic* per dues raons. La primera és que per les grans potències els moviments nacionalistes no deixen de ser simples àlfils o peons en l'escaquer d'escala continental o mundial en el qual actuen. La segona és que la seva conducta està - o millor dit estava -, els escenaris que tenim in mente són inconcebibles a la UE- dictada exclusivament per la *Raó d'Estat*.

En estudiar el vell joc de la S., cal, doncs, tenir present les següents coses pel que fa als "aliats":

1. no es pot comptar sempre amb el seu suport. Els aliats només apareixen quan la S. de la Província Rebel els pot comportar algun benefici.

Hi ha conjuntures internacionals favorables a l'aparició d'aliats i d'altres que no ho són. Quan les potències creen mecanismes de seguretat col·lectiva que estableixen el principi de la inviolabilitat de les fronteres (tret de per

¹⁴A banda del suport diplomàtic de Gran Bretanya, les colònies americanes van rebre el dels Estats Units que van reconèixer la independència dels nous estats el 1822. El 1823 el president dels USA va proclamar la voluntat de no tolerar que cap potència estrangera ajudés Espanya a recuperar les seves antigues colònies ("doctrina Monroe").

"mutu acord"), és poc probable que cap d'elles opti per donar el seu suport a un projecte secessionista.

Obviàment les situacions favorables a l'aparició d'aliats, són aquelles en que les potències estan enfrontades les unes amb les altres.

2. Els aliats són *poc fiables*. El seu suport és interessat i conjuntural. Els aliats poden oferir *inicialment* el seu ajut als Rebels. Més tard però, l'evolució de l'equilibri de forces, pot aconsellar fer la pau amb l'Estat i els Rebels seran abandonats a la seva sort.

A Catalunya tenim alguna experiència d'això. El pacte de Gènova de 1705 es va convertir en paper mullat tan aviat com les circumstàncies que havien dut Anglaterra a signar-lo, es van modificar. La diplomàcia catalana va ser marginada de les negociacions d'Utrecht pels seus antics "amics". I el Principat va ser deixat a l'estacada.

3. A banda de no ser sempre gratuït - ho hem vist en el cas de Portugal - el suport internacional posteriorment crea *dependència*. Maquiavel considerava *problemàtica* l'adquisició de "Principats amb forces d'altri" justament per la dependència i vulnerabilitat posteriors que normalment comporta.

Durant les seves tres primeres dècades d'existència, la vida política del nou Estat grec va estar profundament marcada per les potències "protectores". Va caldre una revolució -la de 1843- per expulsar del poder a la *camarilla* bavaresa del rei de Hellas, Otó I (1833-62). El 1850 Lord Palmerston no va dubtar en enviar la seva flota mediterrània a bloquejar el Pireu per tal de forçar el govern grec a compensar els danys econòmics comesos contra un ciutadà britànic privat i fer abortar un intent d'annexió de dues petites illes Jòniques.

Quatre anys més tard -en el marc de la Guerra de Crimea- tropes franceses i britàniques van desembarcar de nou en el Pireu per obligar a Otó I a retirar les seves tropes de Tessàlia i Epir i a adoptar una posició neutral en el conflicte (Grècia s'havia acostat a Rússia, aleshores en guerra amb França i el Regne Unit).

No havia de ser fins la marxa el 1865 de l'impopular conseller de Jordi I (1863-1913), el comte danès Wilhem Carl Sponneck, que Grècia havia de convertir-se en un Estat realment sobirà.

4. Certes amistats internacionals poden resultar "perilloses", en particular quan, en temps de guerra, la potència amb la qual els secessionistes s'han aliat al final acaba en el bàndol perdedor. La S. se'n pot anar llavors en orris.

És el que li va estar a punt de passar a Finlàndia el 1918 amb l'Alemanya imperial. Si el país al capdavant se'n va poder sortir va ser a causa de la previsorà actuació de Mannerheim que no havia cregut en la victòria alemanya.

El militar i polític finlandès va dimitir del seu càrrec de comandant en cap de l'exèrcit blanc secessionista, dues setmanes després d'haver entrat triomfalment a Helsinki (alliberada pels alemanys) el 16 de maig de 1918. El motiu va ser la decisió del govern de formar i organitzar l'exèrcit finlandès amb instructors i oficials alemanys.

Al poc temps Mannerheim marxava a l'estranger per procurar-se relacions a Estocolm, París i Londres.

La capitulació d'Alemanya el novembre de 1918 va deixar Finlàndia sense la seva única amistat internacional (amb Suècia aleshores Finlàndia tenia el contenciós de les illes Åland). El príncep alemany que el govern havia nomenat rei de Finlàndia va abdicar abans d'haver posat els peus en el país. Aïllada i privada del seu cap d'Estat, al govern finlandès només li restava una carta: Mannerheim.

El 12 de desembre de 1918 aquest va ser designat Regent. El 1919, gràcies al seu prestigi i relacions personals, Finlàndia aconseguia l'imprescindible reconeixement de les potències vencedores.

La Província Rebel pot, per descomptat, intentar desempallegar-se de les amistats perilloses una vegada la seva assistència ha deixat de ser necessària. Però això és més fàcil de dir que de fer. Exigeix, entre d'altres coses, tenir una élite local ben relacionada internacionalment i dirigents polítics de la categoria d'un Camillo de Cavour¹⁵ o d'un Mannerheim avesats en l'art de la diplomàcia.

Tanmateix, en els territoris maltractats i marginalitzats per la història que les Províncies Dependents per definició són, no és sempre que en poden sortir d'élites i de dirigents d'aquesta mena.

Els aliats són un "mitjà" de la S. No obstant això la seva "natura problemàtica" fa que s'hagin d'afegir al llarg llistat d'obstacles, perills i incerteses de que esta fet el camí que condueix a la independència.

¹⁵ Camillor de Cavour (1810-61) va unir Itàlia (contra Àustria) amb l'ajut militar de Napoleó III que desitjava restablir la influència francesa sobre el nord i el centre de la península italiana. Cavour va saber escapar a la dependència francesa explotant florentinament la rivalitat entre França i Anglaterra. Aquesta última potència no volia veure Itàlia sota domini francès.

7. La viabilitat de la Secessió.

La S. és un procés compost de diversos moments que hem anomenat "fases" o "etapes". Aquestes fases eren, recordem-ho, quatre: Mobilització, Conquesta, Reconquesta i Dissolució Negociada.

Les resistències, els obstacles i les circumstàncies són diferents en les distintes etapes. La viabilitat de la S. depen de la capacitat dels secessionistes de superar les resistències i entrebancs concrets i específics que troben en cadascuna de les "quatre fases".

Com els navegants en rumb vers a port segur, els secessionistes han de travessar les tempestes, evitar als esculls i aprofitar els vents i els corrents favorables que se'ls presenten en el curs de la singlada. I com els primers estan continuament exposats al perill del naufragi - a ser engolits per les tenebroses aigües del fracàs i de l'oblit.

7.1. La Primera Fase

En aquesta fase -la de la Mobilització- els dirigents secessionistes topen amb dificultats similars als dels revolucionaris. Han de mobilitzar la seva gent sota la pressió propagandística de l'Adversari i mirar que aquella els segueixi de manera voluntària.

El cas del Quebec resulta particularment il·lustratiu del difícil que la mobilització acostuma a ser. Ara per ara el Partit Quebequès no ha aconseguit mobilitzar a les urnes una majoria suficient per guanyar els seus referendums. I això malgrat que:

1. al Quebec no existeix el temor als cops militars
2. l'objectiu del partit no ha estat obtenir el mandat per negociar una S. pura i dura sinó una ambivalent "sobirania-associació". És a dir una sobirania *sui generis* que mantindria la unió econòmica i el dolar canadenc, admetria la doble nacionalitat, preservaria la lliure circulació dels treballadors i sotmetria la política de defensa i la exterior a una autoritat comuna.

Per frustrar les aspiracions secessionistes, els federalistes n'han tingut prou amb explotar les incògnites, inquietuds i temors no militars que planteja l'eventual independència quebequesa. Michael Keatings els ha resumit en els següents punts:

1. Els interrogants econòmics:
 - a. l'enorme dependència econòmica que el Quebec té respecte el mercat canadenc (el 50% del comerç quebequès és amb la resta del Canadà).

b. la posició negociadora forçosament subalterna d'un Quebec independent en el Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord (TLC). El previsible paper del Quebec en el TLC davant els USA i el Canadà seria el de "acatar les ordres en comptes de donar-les" i acceptar els acords firmats "a d'altres llocs".

b. la interrupció de la política de suport a les empreses locals (un dels puntals del "model quebequès"). Com a Estat, Quebec es veuria obligat a dispensar el mateix tracte a les empreses nordamericanes, mexicanes i canadenques que a les quebequeses, per exemple pel que fa a les comandes públiques (com a Regió no ho ha de fer).

c. la fi de les quantioses transferències federals que el Quebec rep de la resta del Canadà.

2. La por de la població anglòfona i alòfona (els immigrants) de la província de Montreal de veure's discriminats i marginalitzats. Keating apunta la possibilitat d'un Ulster nordamericà.

3. La reivindicació del dret d'autodeterminació per part la població nadiua majoritària del territori septentrional d'Ungava. Ungava conté la majoria dels recursos hidroelèctrics i minerals del Quebec. Els nacionalistes no estan disposats a reconèixer als nadius el dret a la "secessió dins la secessió".

4. El repartiment del considerable deute federal (més de 400.000 milions de dolars, el 1995) el 20% del qual correspondria al Quebec. El Partit Quebequès s'ha declarat partidari d'assumir-ne només una part del interessos. Un plantejament poc congruent amb la política d'augmentar la credibilitat internacional del Quebec.

Un altre factor que, en general, pot complicar - i molt - la mobilització secessionista és el fenomen terrorista. El terrorisme dispara la "gramàtica conflictiva" (el debat polític es centra entorn de la qüestió de la violència en detriment de les finalitats polítiques), permet practicar el confusionisme als adversaris de la S. durant "l'espera estratègica" i en el decurs del temps desprestigia el projecte secessionista.

El més lògic és que la Primera Fase la venci l'Estat. Almenys en les "S. del Primer Tipus". Els secessionistes ho tenen tot en contra. L'Estat és massa poderós, els mitjans de comunicació establerts massa omnis presents i no disposen dels mitjans necessaris per mantenir la població mobilitzada durant gaire temps.

En contra tenen també les experiències balcàniques en matèria secessionista: els horrors de les guerres i de les neteges ètniques. Així com l'endarreriment econòmic i el caràcter autoritari d'uns Estats que, per conservar la Muralla, han hagut

de destinar una part importantíssima dels seus minsos recursos econòmics al Ministeri de Defensa i inculcar en la població l'esperit militarista¹⁶.

La majoria dels pobles dependents que han accedit a la independència, ho han fet menys gràcies a la mobilització que a la intervenció de circumstàncies alienes favorables. Circumstàncies que en el nostre segle s'han donat més a Europa Oriental que a Europa Occidental.

El que més sovint explica la viabilitat de la mobilització independentista són, d'altra banda, els errors comesos per l'Adversari. El principal d'aquests errors és el de la repressió desmesurada.

El Sinn Féin, a Irlanda, es va convertir en un moviment de masses gràcies a la indignació que van produir en la societat irlandesa les execucions dels membres més destacats de la Rebel·lió de Pasqua el 1916.

Els britànics van cometre el mateix error per segon cop a l'Índia el 1919 amb la massacre d'Amritsar. A partir d'aquell moment el moviment nacionalista va derivar decididament vers posicions obertament independentistes.

En determinades cultures polítiques, com ara la britànica, on no està ben vist seguir donant puntades de peu a l'Enemic un cop aquest ha estat abatut a terra, l'*overkilling*", provoca dubtes i divisions que afavoreixen la causa dels secessionistes.

7.2. La Segona Fase

Aclarim abans de tot els conceptes. Proclamar la independència no és el mateix que conquerir-la. La independència no es guanya amb proclamacions unilaterals sinó fent fora l'Altre del Territori Dependent.

La noció de "conquesta" requereix la de "resistència". S'expulsa l'Altre quan aquest no se'n vol anar. La "conquesta" és una independència "amb resistència".

El Contrari, però, no sempre se'n va del Territori Dependent "expulsat". Per circumstàncies que ara no venen al cas pot marxar "per ell mateix". Quan un Territori Dependent accedeix a la independència "sense o amb escassa resistència", no es pot dir que ha "conquerit" la independència. La ha assolida però d'una altra manera: "sense conquesta".

¹⁶ Els costos i els efectes militaristes derivats de la necessitat de defensar el nou Estat, són similars als que han de suportar els revolucionaris després de la presa del poder per la força. El que comença com un cant a la "llibertat, Igualtat i Fraternitat" acaba amb Robespierre i Napoleó, tan bon punt la revolució ha de front a la contra-revolució. D'aquí també la coneguda observació que les revolucions tendeixin a menjar-se -com Saturn- els seus propis fills.

Les S., com ja s'ha apuntat, poden ser "desitjades" o "no desitjades". En una de desitjada el Territori Dependent pot accedir a la independència amb o sense conquesta però sempre amb alguna forma d'enfrontament amb l'Altre.

En les "no desitjades" l'accés a la llibertat no és solament "sense conquesta" sinó també "sense enfrontament".

Un exemple recent de S. no desitjada sense conquesta i sense enfrontament, el trobarem en les S. de les cinc repúbliques soviètiques de Kazakhstan, Uzbekistan, Kirguíssia, Turkmenistan i Tajikistan. Cap de les esmentades repúbliques s'havien proposat sortir de l'URSS.

Si ho van fer va ser perquè no els va quedar altre remei, una vegada els tres estats signataris de l'acta de fundació de la Unió Soviètica (1922) - Rússia, Bielorússia i Ucraïna el 8 de desembre de 1991 van decidir sortir de la URSS i crear la Comunitat d'Estats Independents (CEI).

Les cinc repúbliques es van proclamar independents i, tot seguit, membres de la "refundada" CEI, el 22 de desembre a Alma-Ata capital del Kazakhstan. Gorbachev dimitia de president d'un país que havia deixat d'existir el dia de Nadal de 1991.

Les repúbliques bàltiques es van enfrontar a l'URSS. Lituània va desafiar Gorbachev proclamant la seva independència el 11 de març de 1990. L'URSS va oferir resistència en forma de bloqueig energètic i altres mesures repressives.

El gener 1991 tropes especials soviètiques van prendre l'edifici de la televisió de Vilnius. 14 civils lituans van morir. Els països occidentals van pressionar Gorbachev amb l'amenaça de retirar els plans d'ajut econòmic a l'URSS. Ningú, tret d'Islàndia, va reconèixer, però, la independència lituana.

El 19 d'agost es va produir el cop contra Gorbachev. El dia després, el parlament estonià va proclamar la independència i el 21 va ser seguit pel de Letònia. Milers d'estonians van sortir al carrer darrera les consignes: No a la dictadura!, Sí a la democràcia! i Eltsin segueix (resistent)!.

Els bàltics van lluitar civilment per les llibertats nacionals. Però no van ser les seves accions les que van portar l'URSS a reconèixer la seva independència. L'acció decisiva va ser la victòria de Eltsin i els 100.000 demòcrates russos mobilitzats davant la "Casa Blanca" (el Parlament rus) contra la junta colpista.

Eltsin (la Federació Russa) va reconèixer la independència d'Estonia i de Letònia abans que l'URSS el 23 d'agost. La de Lituània ja l'havia reconeguda amb anterioritat.

Els països de la UE van reconèixer les tres repúbliques bàltiques el 27 d'agost i els USA el 2 de setembre. La fantasmagòrica URSS ho va fer el 6 de setembre.

Les petites nacions bàltiques van accedir a la llibertat amb "enfrentament" però "sense conquesta": les tropes russes romanien sobre el terreny.

L'essencial de la fase de la Conquesta és la Marxa de l'Altre. Hi pot haver S. "sense conquesta", però mai "sense Retirada"¹⁷. Si l'Adversari no se'n va, la Muralla no es pot aixecar o la que es construeix no és una veritable muralla. I sense la Muralla - sense el control físic del territori - no pot venir ni el reconeixement de l'Adversari ni el de la Comunitat Internacional.

Són les regles del joc, almenys en "temps de pau" o en circumstàncies ordinàries.

Tornem a l'escaquer virtual on es juga el joc de la S. per considerar les dificultats que planteja la conquesta de la independència en "condicions normals". Comencem per descartar d'entrada l'escenari canadenc on l'Adversari - cavallerosament - accepta la convocatòria d'un referendun i es manifesta disposat a anarse'n tan bon punt se li digui clarament que ho ha de fer.

Amb l'observació, però, que el segon escenari ara per ara sols s'ha manifestat parcialment. La majoria del poble quebequès no ha dit encara a l'Estat canadenc que ha de marxar. I els secessionistes no li han demanat tampoc ara per ara, de fer-ho "clarament".

En el nostre escaquer virtual l'Adversari no accepta la convocatòria del referendun i està en condicions d'impedir-la perquè té un exèrcit poderós i el suport de la població majoritària de l'Estat.

Per la seva banda els dirigents secessionistes s'enfronten a dues greus dificultats. La primera -ja la coneixem- és que amb els seus efectius de voluntaris no poden superar resistències gaire grans ni actuar durant un espai gaire llarg de temps. Hi ha, és clar, els "aliats", però amb aquests no es pot comptar en totes les situacions, a banda de representar un munt de problemes addicionals.

La segona dificultat és que per fer fora la Reina Negra han d'utilitzar la forma més feble del combat que és l'atac. Aquell escenari que Clausewitz no va saber trobar en cap dels teatres de guerra coneguts de la història.

De tot plegat es despren que en condicions normals els dirigents secessionistes no tenen la més mínima possibilitat d'imposar un referendun per expulsar la Reina Negra políticament ni - encara menys - de foragitar-la físicament.

¹⁷ Excepte en el supòsit inusual que l'Estat no tingui desplegat el seu exèrcit en el Territori Dependent. Un dels pocs exemples és la Unió sueco-noruega. Com ja s'ha vist Suècia no tenia tropes estacionades a Noruega. La defensa territorial noruega era assegurada per l'exèrcit noruec. En aquests cassos la Segona Fase no passa per la Marxa sinó per la "no intervenció".

Nogensmenys les S. constitueixen una realitat empírica innegable i irrefutable. Com es pot explicar la viabilitat de la Conquesta?.

Relacionant-la amb "condicions extraordinàries" favorables que:

1. anul·lin, si més no temporalment, la superioritat estratègica, la determinació i la llibertat d'acció de l'Estat.
2. desviïn l'atenció de l'Estat envers altres qüestions.
3. augmentin la força i la llibertat d'acció dels secessionistes.

Aquestes condicions extraordinàries són concebibles tan sols en *temps de tensions internacionals, guerra o revolució*.

Hi ha però S. que s'han produït en "temps de pau" (o de "guerra freda"), és a dir sense el concurs de "circumstàncies extraordinàries". D'exemples no en falten: la S. noruega del 1905, les guerres d'alliberament nacional al Tercer Món de les dècades dels 60 i del 70, la d'Eslovàquia el 1992 superat ja el període de Guerra Freda, etc. Per explicar la viabilitat d'aquestes S. caldrà pensar en altres coses. Ho veurem en el punt 7.3.3.

En la fase de la Conquesta la cosa a esbrinar - ho venim de veure- és la Marxa de la Reina Negra. Com sabem aquesta pot anarse'n del Territori Rebel "expulsada" o "per ella mateixa". Es tracta de dues formes molt diferents d'abandonar el ring que cal aclarir per separat.

7.2.1. La marxa de la Reina Negra "per ella mateixa".

Què és el pot fer que l'Adversari se'n vagi per "ell mateix"?

En principi una sola cosa: El colapse temporal o permanent de l'Estat o de l'Imperi a causa d'una invasió, una desfeta militar o una revolució.

Els exèrcits abandonen els Territoris Dependents per "ells mateixos" quan són vençuts, malmesos o dissolts per "tercers", és a dir els Enemics exteriors i interiors de l'Estat.

En les dues grans onades secessionistes a l'Europa Central i Oriental del nostre segle referides en el capítol 2, la Reina Negra va sortir de l'escaquer d'aquesta manera. *Pràcticament sense haver-se enfrontat militarment amb els secessionistes.*

Aquest escenari, que explica la viabilitat d'un gran nombre de S. del "Primer Tipus", és de conceptualització difícil. Es manifesta de forma massa "camaleònica" per ser copçat al primer cop d'ull: La Retirada pot ser qüestió de pocs dies o trigar setmanes, mesos i anys.

Això últim és el que va succeir a les tres repúbliques bàltiques que no van ser abandonades per les tropes russes fins molt temps després d'haver estat reconegudes per Rússia.

Aquí cal tenir present que entre la teoria i la pràctica hi ha sempre pel mig les "contingències" i la "fricció", és a dir les resistències pràctiques que demoren la plasmació empírica de la "lògica" de les coses.

En situacions caòtiques, l'Estat Malmès perd freqüentment la seva unitat d'acció i el control sobre l'exèrcit. Aquest pot restar en el el Territori Ex-Dependent per voluntat pròpia. El govern pot trobar-se amb el problema de no tenir prou casernes en la part del territori que conserva on destinar les tropes que ha de retirar, etc.

La darrera S. a Europa Occidental, la d'Islàndia el 1944, va tenir lloc en un escenari similar de "marxa de la Reina Negra per ella mateixa". Evidentment no menys camaleòntic que tots els altres.

En proclamar l'*Althingi* -el parlament islandès- unilateralment la dissolució de la Unió amb Dinamarca el 26 de febrer d'aquell any, feia ja temps que la flota danesa havia abandonat Islàndia. El 1944 l'illa es trobava sota ocupació nordamericana.

La presència militar danesa s'havia anat diluint en entrar en vigor l'Acta d'Unió de 1918 que havia reconegut la sobirania d'Islàndia en unió personal amb Dinamarca¹⁸. L'ocupació nordamericana es va produir el 1941. Les tropes nordamericanes van substituir les britàniques desembarcades a l'illa un mes després de la invasió alemanya de Dinamarca (abril 1940).

Islàndia s'havia declarat neutral el 1918. Ni els britànics ni els nordamericans van respectar, però, aquesta neutralitat a causa del gran significat estratègic del seu territori a l'Atlàntic Nord. Sense impulsar-la directament, britànics i nordamericans van adoptar una actitud neutral quan no discretament favorable a la independència islandesa.

L'ocupació nazi va impossibilitat qualsevol tipus de resposta per part de Cristià X. El rei de Dinamarca es va limitar a enviar un telegrama en el qual manifestava el seu disgust amb el fet que el govern islandès no hagués volgut esperar la fi de la guerra per negociar la independència (l'Acta d'Unió tenia una validesa de 25 anys i preveia noves negociacions en vèncer aquest termini).

¹⁸L'accés d'Islàndia a una sobirania limitada es va produir en el context del final de la Primera Guerra Mundial. Islàndia es va beneficiar de l'interès de Dinamarca de guanyar suport internacional per recuperar Slesvig, una regió fronterera al sud de la península de Jutlàndia perdut a la Confederació Alemanya de Bismarck el 1864. Slesvig tenia un enorme valor per Dinamarca. La població majoritària de la seva part septentrional era ètnica danesa i havia patit un procés de germanització.

Això sí, com a representat d'un poble a qui la història ha ensenyat a ser un bon perdedor, en el mateix telegrama Cristià X va expressar els seus "millors desitjos" pel futur de la nació islandesa¹⁹.

7.2.2. L'expulsió

Insistim d'entrada en què per expulsar físicament l'Altre no cal sempre l'ús de la força. Hi ha els mètodes de la resistència civil, usats amb èxit per Mahatma Gandhi per allunyar l'Imperi Britànic de l'Índia.

En les S. del "Primer Tipus" i en circumstàncies extraordinàries, els secessionistes poden aconseguir "expulsar" físicament la Reina Negra de tres maneres:

1. Amb l'auxili militar d'aliats més poderosos que l'Estat.
2. Amb l'ajut diplomàtic de les grans potències o alguna d'elles.
3. Amb el suport de l'opinió pública mundial.

L'estudi exhaustiu de la història de les S., revelaria que pràcticament totes les S. que han triomfat, han rebut l'auxili militar o diplomàtic d'algun o alguns Estats interessats en afeblir l'Estat víctima de la S.

Ho hem anat veient també aquí quan ens hem referit a casos en els quals el suport militar o diplomàtic de les potències enemigues ha resultat de vital importància pel triomf de la S.: Suècia, Portugal, Grècia, Bèlgica, les colònies espanyoles, etc. El llistat podria ser llarguíssim.

Per il·lustrar una mica més la qüestió tornarem a considerar el cas d'Irlanda - molt especial i igualment de conceptualització difícil.

L'interessant de la S. irlandesa des del punt de vista estratègic no és tan la "Guerra" del 1919-21 que, com hem vist, no va conduir a la independència, sinó els "rounds" posteriors que sí van forçar la Retirada de l'exèrcit britànic el 1938 "sense guerra".

Els republicans irlandesos van guanyar la partida a l'Imperi britànic gràcies fonamentalment als aliats que van trobar, en els

¹⁹Els danesos no deixen de repetir-se a ells mateixos i als estrangers documentats -especialment si venen de Suècia-, el molt que poden aprendre dels pobles de les seves derrotes. Amb aquella fina autoironia que els caracteritza, els hi agrada autodefinir-se com "el país que ha perdut totes les seves guerres".

altres membres de la Commonwealth: el Canadà, Àfrica del Sud, Austràlia i Nova Zelanda.

Amb ells, Irlanda va aconseguir imposar l'Estatut de Westminster el 1931 que va posar els Dominions en peu d'igualtat amb el Regne Unit i els va concedir el dret (fins i tot retroactiu) a revocar o modificar les lleis del parlament del Regne Unit.

L'Estatut de Westminster va ser l'arma legal de que es va valer De Valera per constrènyer el govern britànic a acceptar la independència d'Irlanda. Dut a les seves darreres conseqüències, havia de permetre anul·lar el Tractat de 1921, decidir la sortida de l'Imperi i abolir la monarquia.

De l'Estatut s'hauria de dir posteriorment que va ser el que va posar *"la copa de la llibertat a les mans d'Irlanda, per ser buidada a la seva discreció"*.

En el seu camí vers la independència els irlandesos van comptar, fins el 1939, amb altres suports internacionals. En particular amb el de l'opinió pública nordamericana, una part considerable de la qual -com és prou sabut- era d'origen irlandès.

La plataforma que significava per l'Estat Lliure Irlandès la seva condició de membre de la Societat de Nacions va ser un factor més que va contribuir a moderar les reaccions de l'Imperi durant l'etapa més dura del conflicte: la ja esmentada "Guerra econòmica" que De Valera va conduir entre 1932-38.

La victòria de De Valera ha estat atribuïda encara a una altra circumstància: al fet que als anys 30 i 40 Irlanda no era l'únic maldecap de l'Imperi Britànic. Com els excel·lents manuals d'història irlandesos remarquen, la causa d'Irlanda va ser afavorida - i molt - pels "altres problemes", per exemple el de l'Índia, que continuament desviaven l'atenció britànica d'Irlanda.

7.2.3. La Marxa en "condicions més normals".

Veiem ara la Marxa en "condicions més normals", és a dir en temps de pau o de "guerra freda".

Tornem al taulell virtual. En condicions ordinàries, el "concurso de les circumstàncies extraordinàries", que anul·len la superioritat estratègica de l'Adversari, desvien la seva atenció o augmenten la força i la llibertat d'acció dels secessionistes, no és dona per definició. La situació "més normal" es caracteritza per:

1. la superioritat estratègica de l'Estat.
2. l'absència de suport internacional o, en tot cas, d'un suport suficient per fer fora la Reina Negra. En temps de pau i de cooperació internacional, l'Estat no té enemics i les S., a banda de no interessar ningú, són temudes pels

efectes secundaris negatius ja comentats que tenen sobre la Comunitat Internacional.

A la "Guerra Freda", el suport que els Enemics de l'Estat estaven disposats a donar era *limitat*. No volien provocar excessivament les ires de l'altre bloc.

3. la inexistència d'altres qüestions de caràcter "vital" que puguin distreure l'atenció de l'Estat.

Què pot fer que la Reina Negra marxi (o no intervingui) d'un Territori Rebel en una situació com aquesta?.

D'acord amb el pensament estratègic una sola cosa: *que l'Estat en un moment donat trobi que no val la pena continuar pagant el preu que costa la lluita per conservar-lo.*

Es tracta d'un escenari improbable en les S. del "Primer Tipus". En aquestes S. el valor del Territori Disputat és tan gran que l'Estat està disposat a pagar tot el que calgui per retenir-lo. En canvi, en les S. del "Segon Tipus", és un escenari d'allò més corrent.

En efecte, la lògica imperant en aquestes S. en les quals el significat del Territori Disputat, recordem-ho, és molt més relatiu (almenys per l'Estat), vol que el preu de la lluita per conservar-lo tingui un límit. El límit de no superar el valor del territori en qüestió. I, per extensió, que tan aviat l'Estat vegi que el conflicte comença a "costar més del compte", aquest consideri més convenient sol·licitar la Pau i renunciar al Territori Rebel que seguir bregant.

Per regla general els governs s'adonen de que el conflicte ha deixat de "valer la pena" per l'opinió pública, la gran protagonista de les S. del "Segon Tipus". Aquesta quan no pot veure que la S. afecta interessos materials concrets, a familiars i persones conegudes o als seus sentiments identitaris, no tolera els sacrificis que li exigeix fer el govern.

L'estudi sistemàtic de les S. ocorregudes en "condicions més normals" revelaria que totes elles sense excepció han estat S. del "Segon Tipus" i que l'Estat implicat va marxar per no voler pagar o seguir pagant l'elevadíssim preu que comportava la conservació del Territori Disputat. Veiem-n'he aquí tres exemples.

La S. de Noruega el 1905 és clarament una S. del "Segon Tipus". Malgrat la continuïtat geogràfica, Noruega no formava part del "nucli dur" de Suècia ni representava tampoc un gran interès per aquesta.

El matrimoni amb Noruega era relativament recent: datava del 1814. Amb anterioritat a l'establiment de la Unió, Noruega havia estat una part perifèrica del "nucli dur" de Dinamarca, que per més inri durant més de 400 anys havia estat l'Enemic Ancestral

("arvfienden") de Suècia. Durant tota l'Edat Moderna el territori noruec havia estat una de les principals bases d'atac de Dinamarca contra Suècia.

Ja hem vist que a l'època de la Unió, Noruega era un estat "a tots els efectes". Noruega estava unida a Suècia tan sols en "unió personal", el que significava que formava part de la Corona sueca però no del Regne de Suècia. La causa d'això era que el país havia estat unit a Suècia de manera pactada. Manu militari però amb Treva i Pau Negociada amb el Parlament noruec, l'*Storting*²⁰.

Durant els 91 anys que va perviure la Unió, Suècia no va intentar assimilar Noruega com ho havia fet abans amb Escània conquerida "sense condicions" el segle XVII²¹.

Tret de en els cercles burocràtics més conservadors i en les redaccions d'alguns diaris, els suecs en general no veien Noruega com una part de Suècia. Noruega era, com no es cansaven de repetir-ho els reis, "el poble germà".

No hi havia població sueca visquent a Noruega. Els matrimonis mixtes eren escassos, no per raons ètniques sinó de distància i de comunicacions precàries²².

Econòmicament Noruega no era tampoc essencial per a Suècia (les seves enormes reserves de petroli eren aleshores encara desconegudes). Els lligams econòmics entre ambdós països eren escassos. Tant per Suècia com per Noruega els mercats importants eren uns altres: Gran Bretanya, Alemanya i Dinamarca.

L'únic projecte comú d'envergadura havia estat la construcció (1897-1903) de la línia ferroviària entre Kiruna i Narvik destinada, significativament, a impulsar les exportacions sueques

²⁰ Noruega va ser incorporada a la corona sueca per l'impetuós ex-mariscal de Napoleó, Jean Baptiste Bernadotte, convertit pels avatars de la història en hereu del tron i regent de Suècia. Bernadotte s'havia imaginat poder guanyar-se el favor dels seus nous súbdits, compensant Suècia per la pèrdua de Finlàndia amb l'adquisició de Noruega. Les coses, però, no li van anar exactament com havia pensat. Els noruecs van aprofitar la confusió de la situació posterior a la Pau de Kiel, per organitzar-se en Estat i dotar-se d'un petit exèrcit. Per evitar haver de regnar sobre Noruega de manera despòtica, Bernadotte va optar pel pacte i limitar la Unió a una "unió personal".

²¹ L'assimilació d'Escània, un territori central del Regne de Dinamarca des dels temps remots de l'arquebisbe Absalon (s. XII), constitueix un dels exemples més reeixits d'assimilació cultural de la història d'Europa. A Escània, després de la conquesta sueca, hi va operar durant un cert temps un moviment guerriller -els *snapphanar*-, que actuava amb el suport militar danès. A les grans potències del segle XVII, no els interessava, però, que Dinamarca tornés a fer-se amb el control absolut dels estrets d'entrada de la Bàltica. Preferien que Suècia seguís conservant la costa nord del Sund. El succés de la política assimilacionista sueca s'ha d'atribuir al primat donat als mètodes persuasius. El principal instrument amb que les autoritats sueques van convertir els escaninans en "suecs", va ser la Universitat de Lund. Escània avui, en el marc general del Renaixement de les Regions a Europa, protagonitza un tímid procés "devolucionista". I ironies de la història, amb el suport moral i intel·lectual de la Universitat de Lund.

²² Els pocs matrimonis mixtes eren d'obriers migratoris suecs amb noruegues. Les noruegues tenien fama de ser molt treballadores.

de mineral de ferro sueca a Alemanya²³. La unió duanera parcial establerta entre els dos països el 1825 havia estat abolida el 1897.

En matèria de seguretat, finalment, la Unió no tenia cap valor atès que l'*Storting* s'havia negat a crear una unió militar. Sense Noruega Suècia restava igual de forta de cara l'altre Enemic Ancestral, és a dir Rússia.

Suècia va considerar seriosament en dues ocasions (1895 i 1905) la possibilitat d'una intervenció militar per aturar el procés secessionista. Però en ambdues ocasions al final es va tirar endarrera malgrat que la relació de forces li era totalment favorable.

Ni el rei ni la majoria del poble volien la guerra. La idea predominant era que Noruega no s'ho valia. L'esquerra i els liberals eren obertament partidaris de permetre el divorci desitjat pels noruecs. Els socialdemòcrates de Hjalmar Branting havien amenaçat amb una vaga general cas de produir-se la intervenció.

El govern suec, a més, temia que l'eventual conflicte amb Noruega pogués furnir a les potències europees l'ocasió de tornar-se a inmiscuir en la política escandinava, ara com a mediadors de pau. Per damunt de tot Suècia volia evitar la "balcanització d'Escandinàvia". Era preferible permetre a la pro-britànica Noruega convertir-se en el "Portugal d'Escandinàvia".

La S. noruega semblava perjudicar l'interès nacional suec d'una manera significativa tan sols en un punt molt concret. Noruega havia aixecat una sèrie de fortificacions al llarg del *kölen*²⁴ per prevenir la temuda invasió militar sueca. Suècia considerava -amb poc fonament- aquestes fortificacions com un perill per la seva seguretat. La qüestió tanmateix havia de poder ser negociada. Ho veurem en el capítol 7.3.

El remarcable divorci txecoslovac porta igualment el segell inconfundible de les S. "del Segon Tipus". Malgrat afectar d'alguna manera la identitat nacional dels txecs, Eslovàquia no representava un interès vital per Txèquia. Des del punt de vista econòmic Eslovàquia era més aviat una càrrega. Molts txecs consideraven la tramesa continua de recursos econòmics al parent pobre i desagraït que era Eslovàquia com un llastre per la recuperació econòmica de la seva part del país.

En el moment de produir-se la separació, el problema principal era que la "qüestió eslovaca" impedia la implementació efectiva de la política de reformes econòmiques que Txèquia volia i

²³A diferència de la Bàltica la mar de Noruega no es gela a l'hivern.

²⁴"Kölen" vol dir la quilla. És el nom amb que els noruecs i els suecs coneixen la línia de demarcació entre els seus dos països al llarg de la cordillera escandinava.

necessitava. Com ho va expressar gràficament Milos Forman al Herald Tribune:

"Si l'economia de mercat és una jungla i el socialisme un zoològic, els txecs volen entrar a la jungla i els eslovacs romandre al zoològic".

Un dels motius importants del "casament" dels txecs amb els eslovacs el 1918, havia estat per contrabalançar la poderosa minoria alemanya en la flamant república de Tomáš Masaryk. Amb els alemanys fora (per l'expulsió del 1945), els eslovacs feia temps que havien perdut aquesta funció. Els txecs ja no els necessitaven.

De fet la "separació de vellut" representa un cas insòlit en la història de les S. ja que va ser més aviat Txèquia qui es va separar d'Eslovàquia. Va ser, en tot cas, Vaclav Klaus qui va posar l'últimatum que havia de precipitar el divorci: o bé una federació més estreta que funcioni o la independència.

La Marxa, en la S. eslovaca va prendre la forma de la partició de l'Exercit txeco-eslovac en dues parts i la sortida del personal militar txec d'Eslovàquia.

Les guerres d'alliberament nacional del "Tercer Món" són per regla general S. del "Segon Tipus". La metròpoli lluita per conservar un territori de poc o escàs significat geopolític. Els Rebels per fer-se amb el control d'una jungla tropical, que no forma part del "nucli dur" de l'Estat.

Aparentment l'objectiu militar dels guerrillers és idèntic al dels independentistes en les S. del "Primer Tipus": fer fora l'Altre. La diferència substancial, però, és que no es preten expulsar l'Adversari "de" casa sinó "a" casa (Yankees go home!).

Quan els estrategues occidentals han hagut d'explicar desfetes com les del Vietnam, ho han fet remarcant dues coses. La primera és que els USA no defenien el seu interès nacional pròpiament dit. La segona que la causa de la retirada no va ser tant la situació militar "sobre el terreny", com les pressions d'una opinió pública que no podia entendre que se li exigís sacrificar els seus fills per un país que, abans de la intervenció nordamericana, amb prou feines sabia situar en el mapa.

La lliçó que els estrategues del Pentagon en el seu moment van extreure del Vietnam, és coneguda: els governs que desitgin intervenir en conflictes externs que no afecten l'interès nacional més que de manera indirecta, han de procurar que la intervenció sigui de caràcter fulminant (si és possible que no duri més d'una setmana) i que no produeixi més que un nombre molt reduït de baixes mortals.

Els mètodes usats per Gandhi contra l'Imperi Britànic, finalment, són propis de conflictes del "Segon Tipus". L'objectiu de Gandhi era fer entendre als britànics la "saviesa de marxar".

Es tracta d'un objectiu imaginable únicament en un conflicte en el qual l'Altre en el fons de la seva consciència sap que es troba en una casa que no és la seva, si més no perquè pel mig hi ha un mar o un oceà (principi de l'aigua salada).

L'estratègia de Gandhi pretenia evitar sistemàticament l'ús de la violència per tal de reduir els efectes perversos de la "gramàtica conflictiva". La seva intenció era estar en condicions de guanyar la simpatia de l'opinió pública britànica.

Gandhi triomfava una i altra vegada, de dues maneres. L'una "matant l'odi en el cor del germà neci". L'altra provocant respostes desmesurades i contràries a l'esperit de justícia i el sentit comú britànics. Amb això últim pretenia demostrar que els "vândals" eren les autoritats britàniques i no els secessionistes. Gandhi era un gran coneixedor de la cultura política britànica.

Contràriament a la tradició republicana irlandesa, Gandhi es va guardar d'intentar explotar la feblesa conjuntural de l'Imperi tant en la Primera com en la Segona Guerra Mundials ("Ajuda el teu enemic quan està ferit i desobeix-lo quan et vol ferir a tu"). Sabia que estava en condicions de vèncer moralment un poder il·lustrat que no el podia tèmer ni odiar excessivament. Gandhi, a més, desitjava evitar, pels interessos futurs de l'India, tot allò que pogués impedir una separació amigable.

Com veurem l'estratègia devolucionista que per damunt de tot vol impedir que la "gramàtica conflictiva" es dispari, es basa en principis similars als de Gandhi. A diferència de les S. del "Primer Tipus" que pretenen "tombar l'Adversari", l'ambició de la Devolució és "civilitzar-lo" (la prestació suprema de l'art de la política segons Benedetto Croce).

En resum: La viabilitat de les S. en la "Segona Fase" s'explica bé pel concurs de circumstàncies favorables (desfetes militars, revolucions, etc.), bé per la natura menys perjudicial de certes S.

En les S. del "Primer Tipus" la Reina Negra se'n va, el més sovint, vençuda per altres actors que els independentistes. I quan abandona l'escaquier "expulsada" és perquè els secessionistes compten amb aliats poderosos.

En les S. del "Segon Tipus", la Marxa es deu menys al concurs de les circumstàncies favorables (que també hi són) que al fet que un Territori Dependent de valor escàs, perd tot el seu interès per l'Estat tan bon punt els costos per conservar-lo es tornen desmesurats.

7.3. La Tercera Fase

La Tercera Fase és la de la Reconquesta. En aquesta fase es produeix un canvi transcendent en relació a les anteriors: els papers sobre el terreny s'inverteixen. Els qui abans atacaven,

els Rebels, ara es defenen i el que es defenia, l'Estat, ara ha d'atacar.

La Tercera Fase comença amb la S. a mig fer. Els Rebels han proclamat unilateralment la seva independència i aixecat la Muralla a cuita-corrents aprofitant la Retirada de les tropes de l'Estat. La Reina Negra segueix, però, dempeus en la part de l'escaquer que el seu Imperi/Estat conserva (tret de quan aquest no "s'Esfuma del Mapa").

El conflicte segueix viu. En aquesta fase els Rebels lluiten per defensar la Muralla i impedir el Retorn no Desitjat de l'Altre. Per la seva banda, l'Estat ho fa per recuperar el Territori Perdut.

Com totes les altres fases de la S., a la realitat empírica, la de la Reconquesta és contingent. Que s'esdevingui o no depen exclusivament de l'Estat i concretament de que es resigni o no a la pèrdua de la Província Estimada. Com les altres fases es pot saldar amb l'èxit o el fracàs dels Rebels.

Si el final es favorable per aquests, la S. entrarà en la seva darrera fase, la de la Dissolució Negociada. Si, pel contrari, el final és feliç per l'Estat, es farà realitat el pitjor malson dels secessionistes: el de la Reina Negra entrant en el Territori Rebel en mig del fum i la pols de la Muralla Enderrocada.

Aquesta volta no cal anar gaire lluny -almenys no geogràficament- per trobar un exemple de Reconquesta exitosa i un de fracassada (per l'Estat). L'exemple de Reconquesta reixida és la que Joan d'Àustria va fer de la frustrada S. catalana (1640-52, "amb integració" a França) el 1652 en el marc de la Guerra dels Trenta Anys.

L'exemple de Reconquesta fracassada és l'intent paral·lel de la Monarquia Espanyola de recuperar Portugal. Madrid no únicament es va negar a admetre la independència del Portugal Revolucionari sinó que, a més, va fer tot el que va poder per impedir que la resta de les nacions europees el reconeixessin.

Quan l'ambaixador Antonio Pimentel de Prado (1602?-1672?) el 1620 va arribar a la Cort de la famosa reina Cristina de Suècia, una de les seves missions era la d'interrompre les relacions del país nòrdic amb Portugal, establertes el mateix any de la conquesta de la independència el 1641²⁵.

Pimentel es va sortir amb la seva i l'ambaixador de Portugal va haver de marxar d'Estocolm com un pària, provocant, això sí, un gran escàndol al país que havia liderat la causa protestant en la segona fase de la Guerra dels Trenta Anys.

Fins que no va arribar el reconeixement de Madrid, Portugal va haver de defensar, com ja sabem, la seva independència

²⁵Suècia importava la sal de Setúbal.

militarment, amb el suport problemàtic²⁶ dels enemics de la Monarquia Espanyola (Anglaterra, els holandesos i França).

El més lògic, però, és que la fase de la Reconquesta no es produeixi. La natura de les coses vol que després de la Marxa, l'Estat el més sovint es resigni a la pèrdua de la Província Malaguanyada.

Per dues raons. La primera és que l'Estat en la "Tercera Fase" ja no és el que havia estat. Ara és un Estat Vençut. Si més no un Estat Debilitat i, per extensió, incapaç de mantenir-se desplegat sobre un terreny tan ampli com abans.

La segona és que recuperar un territori és molt més difícil que conservar-lo. Ara, pel mig, hi ha la Muralla Rebel i, amb tota probabilitat, els poderosos aliats dels secessionistes. Per acabar-ho d'adobar, l'Estat, si vol actuar, s'ha de valer, com acabem de veure, de l'Atac -la modalitat de combat més feble.

Per cada dia que passa, la Muralla Rebel protegida pel Sant Patró de la Defensa, és més alta, més forta i més invulnerable. I amb ella la S. un fet cada cop més irreversible.

El més normal en la "Tercera Fase" és, doncs, que l'Estat, renunciï a intentar recuperar el que ha perdut i accepti negociar el Reconeixement amb els nous amos de la Província Ingrata.

En la "Tercera Fase", els factors que expliquen la viabilitat de la S. són, en definitiva, dos: 1. el "canvi de papers" que priva l'Estat dels avantatges de la Defensa i 2. la feblesa conjuntural de l'Estat Malmès per la guerra o la revolució.

7.4. La Quarta Fase

La Quarta i última fase de la S. és la de la Dissolució Negociada. Es tracta d'un moment conceptualment necessari. Com ja sabem, la S. no es pot donar per acabada fins que l'Estat no reconeix formalment a la taula de les negociacions la independència del Territori Revolucionari.

Sense el reconeixement de l'Estat "propi", el nou Estat Rebel normalment tampoc sol rebre el dels altres Estats ni és admès com un membre més de la Comunitat Internacional. Si més no és el que estableix del Dret Internacional.

Hi ha però una excepció. Hi ha S. que no poden concloure amb el reconeixement de l'Altre. Per una raó molt senzilla: perquè l'Adversari ha deixat d'existir sense deixar cap Estat Successor.

²⁶ A banda de vendre el seu auxili de la manera més cara possible els "aliats" van cometre fins i tot traicions. En un article secret del tractat dels Pirineus (1659), França es va comprometre a trencar les seves relacions amb Portugal de manera que "els assumptes de Portugal puguin ser posats en l'estat en que es trobaven abans de la Revolució".

Es tracta de l'escenari ja esmentat de "l'Estat s'Esfuma del Mapa".

Aquest escenari es va donar al final de la Primera Guerra Mundial amb la dissolució de l'Imperi austro-hongarès sense solució de continuat el 1918.

La petita república austríaca es va negar a assumir sola el paper d'Estat Successor, (*Nachfolgestaat/ successor state*) el terme va ser encunyat per a l'ocasió. Tant per les obligacions que això comportava (haver de pagar les indemnitzacions de guerra i els deutes de l'Imperi), com per estar mancada de l'ambició de reconstruir l'Imperi Desfet²⁷.

Els nous estats sorgits de les ruïnes de l'Imperi austro-hongarès van ser creats i reconeguts per les potències vencedores de la Primera Guerra Mundial.

Normalment, però, els Estats no desapareixen del mapa sense successors. A l'Imperi tsarista li va sortir, de manera parcialment inconscient, la URSS. A l'URSS de Gorbachev, la Rússia de Ieltsin. Una setmana més tard de la fundació de la CEI, Rússia (sota l'esguard amoinat d'Ucraïna) ocupava sense manies el lloc de la URSS en el Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

La Quarta Fase s'inicia tan bon punt l'Estat abandona la idea de la Reconquesta i accepta negociar la independència amb els Rebels. Si les negociacions no es trenquen, la Quarta Fase desemboca en la Pau i el Reconeixement de la independència.

Si en la Tercera Fase s'invertien els papers d'Atacant i Defensor, en la Quarta es produeix la Gran Mutació. En efecte, tan bon punt les dues parts accepten negociar la Pau, les S. perden la seva natura radical, si és que l'havien tinguda, de conflicte del "Primer Tipus", per convertir-se en conflictes del "Segon Tipus".

En la Quarta Fase, els objectius del duel -ara diplomàtic- són més restringits. Els Rebels lluiten per obtenir la Pau i el Reconeixement de l'Estat. L'Estat per imposar les seves condicions de Pau.

En termes més virtuals la Gran Mutació, és el Deus ex-machina que la teoria esta en condicions de fer aparèixer als capítols finals de la tragèdia per apagar el foc de la "gramàtica conflictiva", aturar el procés secessionista i fer viable la Pau entre els Rebels i el seu Adversari.

²⁷L'horitzó dels nous dirigents austríacs era la incorporació a Alemanya: L'única alternativa a la "vida en la petitesa" (Otto Bauer) en "l'Estat que ningú volia tenir" que llavors semblava viable. La resignació austríaca a ser com Bèlgica o Suïssa, és històricament posterior a l'*Anschluss* hitlerià.

El duel diplomàtic no està exempt de dramatisme. Les negociacions es poden -ja ho hem dit- trencar en qualsevol moment. El que ara enfronta les parts són els *nous problemes* que l'accés d'un Territori Dependent a la sobirania planteja:

1. el repartiment dels drets, bens i obligacions (nacionals i internacionals) comuns o del causant.
2. la situació de la població no autòctona resident en la nova entitat política.
3. la fixació dels límits territorials d'aquesta última.
4. les garanties mútues de seguretat.

Es tracta de problemes de naturalesa similar als que es presenten en els divorcis i les successions. I és també per aquesta raó que la millor manera de pensar la fase de la Dissolució Negociada es fer-ho com un Divorci o una Successió a escala més àmplia²⁸.

La Dissolució N. adopta la forma d'un Divorci quan el Territori Dependent accedeix a la independència en el marc d'un conflicte que no comporta la desaparició de l'Estat. I la d'una successió quan l'accés a la independència es produeix *per defunció* de l'Imperi.

Les dissolucions dels vincles entre Noruega i Suècia, Irlanda i la resta del Regne Unit i Txèquia i Eslovàquia, són exemples clars de S. en forma de divorci a les seves etapes finals.

L'exemple paradigmàtic d'una dissolució en forma de successió és, al seu torn, la ja tractada de l'Imperi austro-hongarès el 1918. Les potències vencedores de la Primera Guerra Mundial van repartir el seu territori entre els estats successors en "sentit estricte" (Àustria, Hongria i Txecoslovàquia) i en "sentit més ampli" (Polònia, Iugoeslàvia, Itàlia i Romania). Itàlia i Romania que ja existien com estats, van rebre territoris addicionals.

Tal com acostuma a passar en les successions civils, el repartiment comporta disputes i conflictes entre els "hereus". Alguns dels conflictes territorials suscitats per la successió del 1918, no s'han dirimit fins recentment sota la pressió combinada de la UE i de la OTAN.

A la realitat empírica ambdues modalitats de Dissolució N. poden concòrrer en un mateix procés secessionista. Un cas actual és el de la Unió Soviètica. Les Repúbliques Bàltiques es van "divorciar" de l'URSS. La majoria de les altres ex-repúbliques soviètiques, en canvi, van optar per *deixar-la morir* i constituir-se, en la Comunitat d'Estats Independents, CEI.

²⁸ La idea de pensar el moment de la Dissolució Negociada també com una "successió" l'hem manllevada d'un projecte de recerca de la Universitat d'Åbo (Finlàndia) sobre la caiguda dels Imperis ("När imperier faller").

La CEI va néixer amb l'aspiració de convertir-se en una mena de Commonwealth. A la pràctica, però, la nova entitat ha estat bàsicament una "comunitat de liquidació" per regular el repartiment pacífic dels actius i els passius del desaparegut Imperi Soviètic i evitar disputes territorials.

Quan la Quarta Fase pren la forma del Divorci, la posició negociadora de l'Estat ve dictada per dues necessitats fonamentals:

1. la d'assegurar-se una frontera defensable.
2. la d'impedir que el territori de la nova entitat estatal pugui ser usat com a base d'operacions d'altres potències en contra seva.

Les altres qüestions (el repartiment dels bens, deutes i obligacions; els drets de la població no autòctona, etc.), són importants. Sovint compliquen les coses i són utilitzades com a armes en el procés negociador. En el supòsit de no resoldre's garanteixen una separació i unes futures relacions de veïnatge tenses. Però no és a causa d'elles que els Estats trenquen les negociacions i violen els acords de Pau dictats pels secessionistes.

La posició negociadora dels Rebels, al seu torn, tendeix -per manca de coneixement dels imperatius geopolítics- a basar-se en raons d'índole més doctrinària, històrica o emocional. La frontera que els secessionistes volen, és la del seu programa de màxims, el qual, més d'una vegada, engrandeix els límits del Territori Rebel de manera totalment inacceptable per l'Estat Malmès.

Els problemes de la Frontera Defensable i de la defensa de les fronteres exteriors del Territori Malaguanyat en cas de guerra, han estat les qüestions centrals en totes les negociacions de Pau "de divorci". Aquí, com ja és habitual, ens limitarem a il·lustrar el tema amb alguns -pocs- exemples.

A les negociacions de Karlstad entre Suècia i Noruega el 1905, el principal escull va ser el de les fortificacions noruegues al llarg del "kölen" que el lector ja coneix. Suècia no es va donar per satisfeta fins que els negociadors noruecs, conscients que el seu país no es podia oposar militarment al "Germà Gran", es van doblegar a l'exigència d'enderrocar-les.

El significat militar de les esmentades fortificacions era, ho repetim, discutible. Però Suècia guardava en la seva memòria històrica el record els atacs dels segles XVII i XVIII de Dinamarca per la frontera Noruega.

Entre les condicions que la plana major de l'Imperi Britànic (Lloyd George, Winston Churchill i Lord Birkenhead) van imposar

als inexperts negociadors del Sinn Féin i de l'IRA (Arthur Griffith i Michael Collins)²⁹, figuraven:

1. el dret de l'Imperi a mantenir guarnicions britàniques en certs ports (Cobh, Berehaven i Lough Swilly, a partir d'aquell moment coneguts com "*the Treaty Ports*") en temps de pau i
2. el dret de l'Imperi a tornar a desplegar-se militarment per tot l'Estat Lliure d'Irlanda en temps de guerra o en cas de "*relacions tenses amb un Poder Estranger*".

Com ja sabem el Sinn Féin va haver de cedir també en la qüestió de l'Ulster. A banda de ser el feu irreductible dels protestants i la regió més rica i industrialitzada d'Irlanda, l'Ulster tenia (aleshores, avui ja no, segons el govern britànic de Margaret Thatcher) un valor geopolític i geoestratègic irrenunciable per al Regne Unit.

Conservar els sis comptats septentrionals permetia als britànics tenir la Reina Negra permanentment mobilitzada en una part de l'illa, llesta per intervenir de manera fulminant al sud en cas de necessitat extrema.

No per "reconquerir" la República i amb ella tots els seus maldecaps, sinó per impedir que l'Invasor Continental pogués fer-se amb el control de la major part de l'illa. Com tantes d'altres Territoris Dependents, Irlanda havia estat conquerida i sotmesa per raons de seguretat. Des del segle XVI Irlanda havia estat percebuda com la porta de darrera d'Anglaterra. La base d'operacions des de la qual Espanya i França podien amenaçar Anglaterra.

A les negociacions de Tartu/Dorpat el 1920 entre Finlàndia i Rússia, els negociadors soviètics havien demanat a la delegació finlandesa encapçalada pel, llavors, jove polític conservador Juho Kusti Paasikivi, revisar la frontera històrica entre ambdós països a l'istme de Carèlia³⁰. Als bolxevics els preocupava la poca profunditat de la defensa de Petrograd (l'actual Sant Petersburg).

En aquells moments, però, Rússia es trobava contra les cordes i les seves exigències no van progressar. Es va signar la pau però una pau que només satisfedia a Finlàndia. El país havia de pagar la seva intransigència el 1939.

²⁹Eamon De Valera, el màxim dirigent del Sinn Féin, va preferir romandre a casa. De Valera era conscient de la impossibilitat de negociar la independència i no volia comprometre's políticament posant la seva signatura en un acord de "autogovern sense l'Ulster".

³⁰La frontera tradicional entre Finlàndia i Rússia a l'istme de Carèlia es trobava a la ratlla del riu Systerbäck/Rajajoki (el nom finès vol dir "riu de la frontera"), avui Sestroretsk. S'havia fixat el 1323 per la Pau de Nöteborg/Pähkinäsaari entre Suècia i Novgorod.

Recapitem. En la Quarta Fase el que fa possible la viabilitat de la S. és la Gran Mutació, la transformació del duel secessionista en un conflicte del "Segon Tipus". L'Estat accepta finalment negociar la independència - i amb això la S. es torna factible. Sempre i quan els Rebels acceptin les condicions de l'Estat-Adversari o a aquest no li quedi altre remei que empassar-se les dels Rebels.

En aquest últim supòsit malgrat la signatura de la Pau, la S. encara no és pot donar per tancada.

7.4.1. L'Epíleg de la Secessió

En la Quarta Fase, l'Estat Vençut pot admetre la independència del Territori Revolucionari, però no totes les exigències dels Rebels. En les qüestions claus de la seguretat no pot claudicar. Es pot veure, és clar, obligat a fer-ho "pel temps i les circumstàncies", és a dir la seva feblesa conjuntural. Però tant bon punt això canviï voldrà revisar el contingut dels acords de Pau si es que aquests segueixen afectant la seva seguretat.

Els anys podran passar. Els ex-Rebels es podran sentir segurs amb la Muralla i el Tractat de Pau guardat i vigilat a l'arca del nou Estat. Però aquest seguirà tenint un problema, un que ho pot engegar tot a rodar i fer tornar les coses al punt de partida.

Això ens porta a completar la idea de les Quatre Fases amb la de l'Epíleg de la S. L'escenari en que l'Estat Vençut, més endavant, demana voler revisar les condicions de Pau dictades pels secessionistes i amenaça en "tornar" cas que les seves exigències no siguin satisfetes. És el Retorn No Desitjat de l'Altre 2, una possibilitat igual de real i de contingent com totes les altres.

El moment de l'Epíleg s'activa quan a l'horitzó aparèixen de nou els nubols negres que anuncien la Guerra.

En el nostre segle han conegut l'Epíleg de la S. quatre Estats Secessionistes: les tres repúbliques bàltiques i Finlàndia. L'any va ser el 1939. Per les tres primeres l'Epíleg es va saldar, com és ben sabut, negativament. Estònia, Letònia i Lituània van ser annexionades de nou a Rússia.

Finlàndia al capdavant se'n va poder sortir. Va patir el Retorn No Desitjat de l'Altre 2, però al final va estar capaç de salvar la independència.

A la vetlla de la Segona Guerra Mundial, la Unió Soviètica feia temps que havia deixat d'estar "contra les cordes". A la URSS ara manava Stalin. Un Stalin que en addició, gràcies a les clausules secretes del Pacte amb Hitler, tenia les mans totalment lliures per a fer i desfer en la part d'Europa que els Tsars poderosos acostumen a considerar com seva - avui "l'estranger pròxim".

Quan els diplomàtics finlandesos el 1939 van ser cridats a Moscou a negociar, es van tornar a trobar damunt la taula les

reivindicacions del 1920 (acompanyades ara d'algunes més). El cap de la delegació finlandesa era altra vegada Juho Kusti Paasikivi (President de Finlàndia 1946-56). Les seves instruccions eren - com el 1920- no cedir a les pretensions soviètiques (el govern finlandès no creia en la possibilitat d'una intervenció soviètica). Paasikivi va seguir fidelment les instruccions del seu govern.

El 30 de novembre de 1939, Helsinki era bombardejada per l'aviació soviètica i les tropes del "veí oriental" creuaven la frontera. L'Altre havia tornat per a situar la Reina Negra a la part de l'escaquer de la que havia estat expulsat el 1918. No per pur desig de poder i de glòria. Sinó per a protegir-se de Hitler.

A Finlàndia hi havia hagut persones sensibles als problemes de seguretat dels soviètics. Entre elles el propi Paasikivi i el nostre conegut K. G. Mannerheim. Mannerheim s'havia mostrat partidari de fer les cessions territorials reivindicades per Stalin.

Qui havia de tornar a comandar les forces armades finlandeses a la "Guerra d'Hivern" (1939-40) i a la "Guerra de Continuació" (1941-44), sabia prou bé com pensaven els russos: havia estat un prestigiós general de l'exercit tsarista a la Primera Guerra Mundial.

Aquests conflictes bèl·lics van ensenyar a la diplomàcia finlandesa dues lliçons que no hauria d'oblidar mai més. La primera és que negociar amb l'Altre quan aquest es troba en dificultats sense calcular en la seva previsible recuperació pot resultar nefast. La segona que les exigències en matèria de seguretat de l'Adversari han de ser satisfetes.

Sobre aquestes idees tan fortes com el granit vermell del sol de Finlàndia, reposa la famosa "línia Paasikivi-Kekkonen" - la doctrina de la política de seguretat finlandesa.

El contingut de l'esmentada doctrina és en síntesi acceptar un *víncle de lleialtat* amb l'Adversari que a la pràctica li permeti desplegar-se per l'antiga Província Estimada en *temps de Guerra*. Això sí de manera controlada: amb la finalitat limitada i puntual d'impedir que el seu territori pugui ser conquerit pels seus Enemics.

Les grans potències no en tenen prou amb que els secessionistes manifestin i proclamïn la seva voluntat de ser neutrals. Saben que la neutralitat només es pot assegurar amb tancs i canons i que és relativament fàcil violar la neutralitat d'un país petit. L'única manera segura d'evitar que l'Enemic s'apoderi del seu exterritori, és ocupar-se elles mateixes de la seva defensa.

La línia Paasikivi-Kekkonen, en la terminologia metafòrica que hem anat elaborant, vindria a ser l'art de Mantenir la Muralla Aixecada de Manera Pactada. Com immediatament veurem, el segon pilar de l'"estratègia de la Tanca", s'inspira en la línia

d'actuació de la diplomàcia finlandesa a partir de 1944. Aplicada però a finalitats diferents: la preservació de l'"autogovern amb sobirania identitària".

La via finlandesa, forma part ja part de la cultura política russa, brutal i arbitrària però al mateix temps oberta a les subtileses bizantines del joc d'escacs. Ha estat recentment seguida per Ucraïna.

Rússia i Ucraïna han pogut finalment resoldre -si més no així ho sembla- les seves diferències de "Quarta Fase", amb la recent signatura del Tractat d'Amistat, Cooperació i Associació per part de Boris Eltsin i Leonid Kuchma el 31 de maig de 1997. L'acord ha trigat sis anys però al final tots els contenciosos s'han pogut solucionar amb concessions mútues.

Ucraïna ha conservat Crimea, la base naval de Sebastopol, una quinta part de la flota de la mar Negra, etc. A canvi, però, ha hagut de atorgar un règim d'autonomia a Crimea (de població majoritàriament russa) i acceptar les garanties de seguretat exigides per Rússia.

Les esmentades garanties consisteixen en el doble compromís ucraïnès de:

- a. no establir "cap mena d'acords amb terceres parts" dirigits contra Rússia i
- b. no permetre que el seu territori "sigui usat en detriment de la seguretat" russa.

Ambdues clàusules autoritzen Rússia -almenys és el que entenen els russos- d'impedir l'ingrés d'Ucraïna a l'OTAN i la realització de maniobres de l'Aliança Atlàntica en aquesta país de "l'estranger pròxim". Ucraïna, a més, roman com a membre de la CEI. Amb altres paraules Ucraïna manté un lligam de lleialtat amb el seu antic Germà Gran.

Acabem: En la Quarta Fase els temes que hi ha damunt la taula - els nous problemes que planteja l'accés a la independència- tenen tots en principi una solució de compromís. El conflicte ha deixat de ser antagònic. Perquè el duel finalitzi, cal però que els Rebels acceptin les condicions de Pau de l'Estat Vençut, en particular les que afecten a la seguretat d'aquell.

Si els Rebels es neguen a fer-ho, la Quarta Fase es podrà donada per tancada formalment però no realment. El duel secessionista es pot activar en qualsevol moment en funció del temps i les circumstàncies.

En l'Epíleg, la viabilitat de la S. depen en darrera instància del canvi d'actituds dels Rebels. Si aquests al capdavall accepten les seves exigències en matèria de seguretat (que en certs cassos poden comportar un model més limitat de sobirania) i són capaços d'inspirar-li un mínim de confiança, l'Altre se'n

tornarà a anar. I el duel secessionista, ara sí, s'haurà acabat amb final feliç pels seus impulsors.

8. La Devolució

"Amb una sola llengua i un sol costum un Regne esdevé simple i neci", Esteve I el Sant, Hongria, segle XI.

Si hem començat afirmant que la Secessió és un fenomen vell i del passat, el primer a dir de la Devolució és exactament el contrari: es tracta d'una realitat nova i de futur, si més no per que pot arribar a ser una fórmula acceptable per a la Comunitat Internacional. La fórmula que ha de fer possible la solució dels contenciosos de les nacions no reconegudes, "sense efectes secundaris" perjudicials per a tercers.

En les ratlles que segueixen ens limitarem a fer un petit esboç del que podria ser una doctrina estratègica devolucionista.

En aquest context, potser caldria aclarir que aquesta mena de doctrines són útils per clarificar a propis i estranys les finalitats i els objectius de l'acció conflictiva, evitar les accions contraproductes i tornar transparent i previsible el comportament propi de cara a l'adversari. En els conflictes del "Segon Tipus", disposar d'una doctrina estratègica és essencial per crear el clima de confiança mínim entre les parts que ha d'impedir la seva transformació en conflictes del "Primer Tipus".

En el cas que ens ocupa una doctrina devolucionista basada en el pensament dels clàssics del pensament estratègic, és a més imprescindible per desarmar el nucli dur de l'argumentació jacobina il·lustrada. És a dir la tesi que el nacionalisme/regionalisme subestatal inevitablement comporta desordre, tribalisme, Nova Edat Mitjana, balcanització, etc.

El terme "Devolució" té el seu origen, com ja s'ha exposat, en el debat britànic. El Collins el defineix de la següent manera:

"is the transfer of some authority or power from a central organization or government to smaller organizations or government departments. EG 'There was a case for devolution for Scotland and Wales'".

La paraula ha saltat darrerament a les planes de la premsa mundial amb el triomf del "sí" en els referendums escocès i gal·lès. Un triomf que tot fa pensar marcarà un abans i un després en la història no únicament d'Escòcia i del País de Gal·les sinó també al sud de mur d'Adrià i a l'est del Dic d'Offa i, per extensió, a la Unió Europea.

En el debat internacional un dels principals referents de la devolució, ha estat fins ara Catalunya. És també amb l'ajut d'exemples "positius" de devolució que els organismes

internacionals confien poder contribuir a la solució dels greus problemes ètnics i nacionals d'Europa Oriental.

El punt de partida de l'expedició teòrica al món pròxim de la Devolució ha de ser la idea que la D. és filla de la Llargua Pau, l'Otan, la UE i la globalització. En contextes més convulsius, les D. (reixides) són tan improbables com les S. del "Primer Tipus" sense el concurs de circumstàncies externes extraordinàries.

La Pau i la UE eliminen progressivament l'antiga "Raó d'Estat" que aconsellava controlar amb mà de ferro les Províncies -en particular les frontereres- per tal d'evitar la seva annexió o utilització pels Estats veïns enemics.

La recerca acadèmica especialitzada fa temps que ve relacionant el renaixement de les "microregions" amb la globalització i l'impacte de la creixent interdependència econòmica, l'emergència de grans espais de cooperació internacional, la crisi d'identitat de l'Estat-Nació i la seva pèrdua de poder macroeconòmic (política monetària, financera, fiscal, etc.). I amb particular amb tres noves circumstàncies:

- a. la major vulnerabilitat i dependència exteriors de les economies regionals i la competència entre les diverses Regions per atreure i conservar els factors productius que la desaparició de les fronteres econòmiques ha tornat "mòbils" (capital, tecnologia i força de treball altament qualificada).
- b. la creixent importància de l'atractivitat del "lloc" (és a dir de la Regió) com a factor de localització dels recursos productius en el "llogarret global".
- c. la progressiva dependència dels Estats de les seves Regions més competitives - les úniques amb capacitat de competir amb garanties d'èxit amb les "altres Regions" en la lluita per "atreure" els factors productius mòbils.

És prou coneguda la relació existent entre la integració europea i la regionalització dels estats normalment relacionada amb dues necessitats:

- a. la de comptar amb la participació activa de les regions en els programes de desenvolupament regional finançats pels fons estructurals de la UE (d'importància estratègica per a la cohesió europea).
- b. la de potenciar la cooperació regional per tal de convertir "Europa" en una realitat més tangible i pròxima als ciutadans així com per disminuir el "dèficit democràtic" de la UE.

Al President de la Comissió Europea Jacques Santer li va faltar temps per anar a Escòcia, beneir la Devolució i manifestar la importància que té per a la plasmació pràctica de l'ideal

europèu, que els ciutadans puguin equiparar la UE amb més democràcia i influència a nivell regional.

La Devolució té la mateixa finalitat positiva que la S.: assegurar la supervivència del grup. Però d'una altra manera: amb la Tanca Vulnerable per comptes de la Muralla (pretasament) Invulnerable.

El context general de la Devolució és diferent al de la S.: un entorn menys hostil i amenaçador en el qual, a més, hi ha presents poders capaços de moderar "per dalt", les eventuais reaccions "nècies i vandàliques" de l'Adversari.

El marc de referència de l'estratègia de la "supervivència amb la Tanca", són els conflictes del "Segon Tipus". La via devolucionista s'ha d'inspirar en Gandhi, la línia Paasikivi-Kekkonen i els escrits de George Simmel sobre la natura constructiva dels conflictes no antagònics. La Devolució és una forma de conflicte pròpia de democràcies estables i madures i que té, ben conduïda, per efecte tornar-les encara més estables i madures.

La Devolució defensa i promou l'"interès regional". Però de manera flexible i sense posar en qüestió l'"interès estatal" i l'"interès comunitari". La Devolució aspira a fer compatibles els "tres interessos". La supervivència de les Regions-Nacions i de les Regions a seques amb la integritat territorial dels Estats i l'Ordre, l'Estabilitat i la Seguretat de la Unió.

El principi que permet organitzar l'arquitectura complexa dels tres nivells, és el de la subsidiaritat, aplicable evidentment també al "quart nivell", és a dir el local.

La Tanca s'aixeca de manera pactada i transaccional en el pati de l'Estat sota la mirada atenta de la Reina Negra. La transacció comporta les més de les vegades el traspàs dels funcionaris de l'antiga administració centralista a la nova administració regional.

La futura autonomia d'Escòcia i del País de Gal·les es construirà amb els funcionaris del Scottish Office i del Welsh Office, a les ordres, però, a partir del 1999 del Parlament escocès i de l'Assemblea gal·lesa, per comptes de Westminster.

La diferència essencial en relació a l'estratègia secessionista, és que la Devolució no preten que la Reina Negra se'n vagi ni, encara menys, fer-la fora.

La permanència de la Reina Negra és -a curt i mitjà termini- l'element clau de la Devolució. D'una banda garanteix a l'Estat la possibilitat de "reconduir la situació", en el supòsit que la "gramàtica conflictiva" posés els seus interessos més vitals (la integritat territorial) en qüestió.

De l'altra, té una funció dissuasòria que contribueix a mantenir el procés devolucionista dins els paràmetres de la lògica dels

conflictes del "Segon Tipus". S'evita, d'aquesta manera, l'escalada i aquells escenaris més radicalitzats en els quals al final "tots perden": els uns la Tanca i els altres la seva credibilitat democràtica, imatge i prestigi internacionals.

A llarg termini la Devolució contempla, però, la metamorfosi de la Reina Negra en Reina Blanca, és a dir en una guardiana neutral d'un ordre supraestatal basat en la sobirania limitada i compartida de tots els seus components.

La finalitat de la Devolució és el "home rule", l'autogovern de debó. El que previsiblement d'aquí no gaire temps tindran els escocessos. L'autogovern que permet protegir i enfortir la identitat pròpia, la base material de la Regió-Nació i fer possible la participació activa en la construcció de l'Europa "amb Regions" (la versió devolucionista de les utopies de l'"Europa de les Regions" i de "l'Europa de les Nacions").

De l'autogovern de debó se li pot dir "sobirania compartida". Sempre i quan s'especifiqui que la Regió-Nació tan sols aspira a la sobirania en aquelles matèries que afecten la supervivència de la seva identitat (llengua, cultura, ensenyament, dret civil, etc.). I s'aclareixi que aquesta sobirania identitària es seguirà compartint indirectament amb l'Estat en les instàncies supraestatals.

En el món interdependent dels nostre temps les sobiranies són forçosament relatives.

En moderar la finalitat estratègica, la Devolució torna la resistència de l'Altre "menys ferotge". Els costos de l'enfrontament es redueixen i la mobilització de l'electorat a les urnes esdevé més fàcil. Ja no hi motius per témer ni escalades ni reaccions internacionals apocalíptiques. Amb una part significativa de l'electorat al darrera el conflicte es pot conduir amb més possibilitats realistes d'èxit.

En els duels devolucionistes, les dues parts guanyen sempre "alguna cosa". La lògica dels "rounds" devolucionistes és la que la teoria dels jocs coneix com "jocs de suma positiva". En aquests tipus de conflictes les parts, a més, es civilitzen mutuament.

En moments especialment crítics, fins hi tot poden arribar a donar-se cops de mà: com el que Tony Blair acaba de donar als nacionalistes gal·lesos pels quals un segon "no" a l'autonomia, hauria significat perdre l'oportunitat històrica de realitzar el seu projecte de reconstrucció nacional.

La Devolució té dues grans fases "lògiques". La de la Conquesta de l'Autogovern i la de la Conquesta de la Sobirania Identitària. En alguns casos, com l'escocès, en que l'Adversari té una cultura política alta, les dues coses semblen poder guanyar-se de cop.

Les Regions-Nacions accedeixen a l'autogovern normalment quan estan en condicions de fer alguna aportació important a les

élites centrals de l'Estat. Normalment els devolucionistes marquen els seus punts quan les forces polítiques majoritàries necessiten el seu ajut per democratitzar, reformar o modernitzar l'Estat.

En la Segona Fase els devolucionistes segueixen sent els febles i, en conseqüència, per atènyer els seus objectius han de seguir desplegant imaginació, habilitat, pedagogia i paciència polítiques.

Per no quedar estancats en la Primera Fase i avançar en la Segona, calen tres coses. En primer lloc que l'Adversari no temi que un dia li vulguin transformar la Tanca en una Muralla. L'única manera d'esvair les suspicàcies de l'Altre és aclarint-li tantes vegades com faci falta, quina és la sobirania que es vol i quina la que es deixa de banda.

Com Herrero de Miñón ha indicat més d'una vegada, els processos de Devolució requereixen un mínim de confiança entre les parts. Els devolucionistes han de demostrar la seva lleialtat a l'Estat. Han de fer com la dona del Cèsar, que a més de ser honesta, ha de semblar-ho.

En segon lloc els devolucionistes han d'estar disposats a donar a l'Estat alguna cosa a canvi de la sobirania identitària: el compromís d'obrir les finestres, ventilar la casa i de participar activament en el procés de modernització i adaptació constant de l'Estat comú als imperatius dels mercats internacionals.

Òbviament per trencar els vells cercles viciosos cal que també l'Estat faci un esforç d'imaginació. Com ara en el debat britànic.

Allà s'enten que la Devolució de poder a Escòcia i el País de Gàl.les mina per complet la identitat britànica forjada en les lluites contra els papistes i l'aventura imperial dels segles XVIII i XIX. I que, en conseqüència, cal fabricar-ne una de diferent i trobar projectes alternatius.

Perdut l'Imperi, restablerta la sobirania d'Escòcia i la dignitat del País de Gàl.les i en camí de reparar els danys comesos contra Irlanda, el Regne Unit -afirmen els caps pensants- ha d'apostar per la modernitat, la creativitat i la competitivitat. Gran Bretanya ha de dotar-se d'una imatge nova: una de laica i plural amb lloc també pels seus 3 milions d'immigrants. I ser capaç de demostrar a propis i estranys que sap i vol treure partit de la seva diversitat contemporània per enfrontar-se als reptes del present.

Cal, resumeixen, que el país i la seva gent actuïn decididament per acabar amb la imatge internacional que avui és té d'ells:

"gent poc amigable i arrogant, menjar dolent, terrorisme, pobresa, cases amb corrent d'aire, brutícia omnipresent, rituals arcaics i obsolets".

I substituir-la per una de més dinàmica, atractiva i realista: la d'una "petita illa amb idees grans".

En tercer lloc, els devolucionistes han de conferir una importància cabdal a la dimensió exterior. Les batalles de la Devolució es guanyen a casa, però les eventuals victòries es tornen en fets irreversibles a fora -és un dir-, a la Unió Europea: amb la institucionalització del nivell regional i la codificació de normes legals de protecció de les llengües i cultures minoritàries.

Els instruments són aquí la participació activa en la política europea dels Estats i l'anomenada para- o microdiplomàcia regional. La paradiplomàcia és l'acció exterior de les Regions circumscribida a la defensa/promoció de "l'interès regional" i de natura lleial i complementària en relació a la "macrodiplomàcia" dels Estats i de la Unió.

La seva vessant més política es materialitza en activitats com ara la cooperació interregional i transfronterera, la presència en els òrgans del poder regional *in stato nascendi* a la Unió Europea i el Consell d'Europa, la participació en el moviment regionalista europeu, etc.

Les armes de la Regió-Nació són, en general, la seva voluntat de ser, la potència econòmica, el pes polític a l'Estat i a la Unió i l'activitat microdiplomàtica. Aquesta última aporta aliats -les altres Regions-Nacions, les Regions a seques, els Estats petits i els Estats grans amb idees renovades- i, a través de les xarxes de cooperació internacional, poder econòmic i polític afegit.

La Regió-Nació pot i ha d'aprofitar les ocasions per guanyar duels parcials, per exemple quan els vots dels seus representants són necessaris per formar govern. La conjuntura favorable és tan important en els conflictes del "Segon Tipus" com en els del "Primer Tipus".

Tanmateix, la lògica *sui generis* de la Devolució, requereix per damunt de tot arguments nous. L'objectiu és fer entendre a l'Adversari dues coses:

1. que -en el context actual cada cop més interdependent i competitiu- de no cedir a les reivindicacions devolucionistes, al final es perjudicarà ell mateix.

2. que la realització dels objectius devolucionistes a la llarga li ha de comportar beneficis també per a ell.

En la conjuntura present l'argumentació devolucionista més contundent possible, seria la següent:

Els Estats que per manca de visió i desconfiança malaltissa, no vulguin reconèixer la majoria d'edat de les seves Regions ni deixar-les competir en pla d'igualtat amb les Regions dels altres Estats; aquests Estats, que ja no són el que eren, s'exposen a ser uns perdedors, a que els